

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-rul 5

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul
Lei 15

CLUJ, DUMINECĂ 6 FEBRUARIE 1927

CUPRINSUL:

PROBLEME SOCIALE: Sat și Oraș — — — —	Șt. Bezdechi
<i>Antecedentele istorice ale revoluției ruse</i> — — — —	N. N. Matheescu
<i>In țara Mormonilor</i> — — — — —	Dr. Alex. Borza
ACTUALITĂȚI: Incontra bârfelii — — — —	Ion Clopoțel
<i>Ady Endre</i> — — — — —	I. Mehedințeanu
<i>Discuții și recenzii (Invățămintele dezastrului economic din Banat)</i> — — — — —	Ion Clopoțel
<i>Liga împotriva favoritismului</i> — — — —	H. Trandafir
PROBLEME ECONOMICE: Inceputurile industriei casnice și meșteșugurilor la Români — — —	N. Ghiulea
INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE: Imperativul energetic în apărarea națională — — — — —	Gavril Todica
ARDEALUL VECHIU: Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna” din Sibiu (5) — — — — —	Olimpiu Boitos
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Liga Culturală și serbarea din 4 Ianuarie în Cluj — Teatru („Smochine din Sicilia” de Pirandello; Reluări). — Concerte (Concertul simfonic al filarmoniceii „Gh. Dima”). — Conferințe (P. Serghescu: Femeia și știința) — — — — —	Ștefan Metes
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNCALE: Ungaria revanșardă. — Dreptul românesc în orașele ardelen. — Obicei bun. — Evenimentele din Extremul Orient. — Severitate exagerată. — Oligarhii nu se dau bătuți.	O. B.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8
CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Banca Națională a României

Bilanțul general

ACTIV

Incheiat la 31 Decembrie 1926

PASIV

Cassa } Argint și diverse monete	10,445,433				Capital	100,000,000
} Aur monete	128,446,122	142,891,555			Primă dela emisiunea B. N. R. — rest de repartizat	48,631,500
Lingouri de aur	17,528,063	17,528,063			Fond de rezervă	237,163,436
Aur depozitat } Monete și lingouri	315,179,980	428,139,080			Fond pentru amortizarea imob. lelor mobiliere și mașinilor de imprimărie	199,295,941
} Monete	112,959,700				Fond pentru asistența personalului Băncii	23,160,129
Stoc metallic : 7,026,787.198					Fond de pensii și ajutoare al personalului Băncii	38,081,423
Disponibil trase și rente române în monete străine	774,840,000	774,840,000			Bilete Banca Națională a României în circulație	20,950,547,280
Bonuri de te aur aur	5,679,833,333	5,679,833,333			Conturi curente și recepise la vedere	1,437,578,789
Portofoliul român } Centrala	6,561,342,357	9,800,827,929			Reescontul anului viitor	67,070,458
} Sucursale și agenții	3,239,485,572				Conturi diverse	8,065,585,960
Casele de imprumut pe gaj ale agricult. și industriașilor	—	139,438,833			Ministerul finanțelor. — Fond pentru lichidarea împrumuților Statului	797,143,579
Imprumutul Statului pt. trebuințele tezaurului unificarea monetară	3,652,984,284	10,678,975,705				
	7,025,991,421					
Impr. Centr. Banc. Pop. și Centr. Coop. de prod. și consum	—	1,394,945,410				
Imprumuturi pe efecte publice } Centrala	174,982,300					
} Sucurs. și agenț.	216,166,450	391,148,750				
Imprumuturi pe efecte publice în cont curent	272,668,300					
din cari nu s'au ridicat.	27,639,086	636,177,964				
Subscriit. de acțiuni B. N. R. — Vâr aminte neefectuate	—	48,631,500				
Efectele capitalului social	—	74,813,810				
fondului de rezervă	—	20,311,860				
de amortiz. imob. și mașini	—	22,348,215				
de imprimărie	—	19,906,548				
Efectele fondului asistenții personalului Băncii de pensii și ajutor al personalului Băncii	—	35,753,771				
Imobile	—	203,248,111				
Mobilier și mașini de imprimărie	—	36,239,205				
Dobânzi datorate la impr. pe efecte publ.	—	11,244,335				
Conturi curente de valori	—	156,659,68				
divers :	—	993,676,152				
		647,827,148				
		31,964,258,495				31,942,258,495
Efecte și alte valori în păstrare	1,567,070,249					
Bonuri de teaur aur în ga pt. impr. Statului	7,553,500,000					
Efecte în gaj și în păstrare provizorie	3,586,866,103	12,707,436,352			Diverse efecte și alte valori de restituit	12,707,436,352
Conturi de ordine	—	2,042,571,368			Conturi de ordine	2,042,571,368
		14,750,007,720				14,750,007,720

Governator, Dumitrie M. Burilleanu

Director, C. I. Baicoianu

Contul de profit și pierdere

DEBIT

Incheiat la 31 Decembrie 1926

CREDIT

Cheltuieli de administrație	151,650,270				Soldul semestrului I.	40,151,694
Impozite și dierit tax.	12,444,478				Dobânzi și beneficii diverse	281,562,502
Amortizare imobilelor	10,000,000				Trate și remize și diverse operațiuni cu străinătatea	16,023,268
" mobilizării și mașinilor de imprim.	3,000,000				Venitul efectelor publice — Capital social	3,846,797
Alocația pentru asigurarea imobilelor	2,000,000				Diferențe de curs la efecte publice	324,950
Alocația pentru asigurarea mobilierului și mașinilor de imprimărie	1,000,000					
Fond pentru amortiz. eventualelor pagube la disp. nibilele Băncii în străinătate	4,000,000	184,094,748				
Beneficiu net de lei 157,814,463, se distribuie în modul următor:						
20% Fondului pentru cumpărări de aur (par. tea cuver. ită ai înainte fondului de Rezervă conform convenției)	31,562,893					
Restul de lei 120,251,570 (126,251,570—600,000 primul dividend), se repartizează astfel:						
50% Ministerul de finanțe (la contul Fond. de lichidare, conform convenției)	36,075,471					
6% Tantiemele consiliului de Administrație și de censored	7,215,094					
7% Participarea la beneficii a person. Băncii	8,417,610					
Impozit 15% as	—					
dividend Lei 58 pe acț. Lei 11,136,000	—					
Aconto de dividend Lei 75 " " 14,400,000	—					
Rest de dividend Lei 225 " " 48,960,000	—	74,496,000				
Dividend integral L. 388 de acțiune	—	47,395				
De reportat pe anul viitor	—	157,814,463				
		341,909,211				341,909,211

Governator, Dumitrie M. Burilleanu

Director, C. I. Baicoianu

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51.
Plaja Unirii No. 8. Telefon: 308
Duminecă 6 Februarie 1927

Anal IV N-ra 5
Numărul: Lei 15

Sat și Oraș

Întă două fundamentale formațiuni sociale, cari — în ultimul timp — au început și la noi să fie supuse unui studiu sistematic. Și lucrul acesta ar fi încumbat de mult mai ales teoreticianilor politici, cari în primul rând ar fi trebuit să-și întemeieze programele lor pe rezultatele câștigate din aceste studii sociale.

Dar se vede că dintre toate manifestațiunile spiritului omenesc, tot cea mai veche și cea mai importantă din toate — adică politica, e menită să între cea mai de pe urmă în cadrul științei. Oare — ca să iau numai un exemplu în trecut — n'ar fi fost datorită exponenților de seamă ai programului țărănist să debeatze prin niște cercetări temeinice asupra structurii intime a nucleului social ce se cheamă sat și care e elementul esențial al vieții noastre de Stat? Puținul ce s'a făcut până acum, s'a făcut în chip aproape ce totul empiric. Era deci natural ca să se opereze cu date nesigure, cu valori instabile, cu formule discutabile, căci cele mai multe din postulatele pe care cutare om sau partid le flutura pe steagul său, nu se sprijineau pe ceva cert, indiscutabil.

Dar acum problema a pornit pe calea cea bună. Și meritul nu revine politicianilor, acestor incurabili fanatici ai empiriei pure, ci oamenilor de știință, cari, să sperăm, vor izbuzi cândva să furnizeze guvernanților datele sigure, pe baza cărora chestiunile de politică internă să devie niște simple ecuații aplicabile mecanice sociale. Până atunci însă mai va.

Sat și oraș... Care-i criteriul prin care putem să le deosebim teoretic? (Căci empiric știm să le deosebim cu toții). În orice caz, nu unul de natură externă. Nici întinderea — cum s'a observat — căci pot fi sate mai mari ca unele orașe, nici felul de construcție sărăcăcioasă al caselor, căci găsești în mahalalele Bucureștiului case mai mizerabile decât în foarte multe sate, nici lumina electrică sau linia de tramvai, căci pot exista sate cari au acest confort, față de orașe care nu-l au. Am fi seduși să definim satul — mai ales când ne gândim la țara noastră cu reputație agricolă — ca o așezare de munci-

tori ai pământului. Dar evident că nici această definiție nu-i bună, mai întâi pentru că există sate de pescari, sau alte categorii de muncitori a căror notă caracteristică nu e lucrul agricol, și apoi cine poate tăgădui că o colonie de agricultori bogați și-ar putea construi un adevărat oraș cu toate cerințele confortului?

Numărul mai mare sau mai mic de locuitori ne-ar putea da el oare un criteriu pentru a stabili distincția de care avem nevoie, acea *differentia specifica* între sat și oraș?

Firește că nici acesta. Poate factorul imaterial, numit cultură, ne va da soluția pentru problema în discuție, și am putea atunci zice, că orașul e un așezământ social alcătuit din membrii cu o cultură mai mare. Și definiția s'ar potrivi, dacă prin cultură înțelegem mai marele confort spiritual, întemeiat pe mai largă instrucție mecanizată pe care o căpătăm prin școli, numărul mai mare de curiozități intelectuale, mai felurite nevoi psihice. Și totuși rămâne adevărat că pentru omul nedepins să cugete prea mult, deosebirea între sat și oraș există mai ales în acel criteriu extern pe care ni-l furnizează confortul mai mare din oraș, și lipsa de confort dela sat. Cred însă că o definiție justă nu se poate obține decât studiind latura istorică a chestiunii. Poate că pe calea aceasta s'ar ajunge la concluzia că satul a fost la început o așezare de barbări, de oameni mai primitivi, cu mai puține nevoi, iar orașul a fost nucleul social prin excelență al țărilor mai înaintate, mai civilizate. De altfel e sigur că lumea greco-romană a reprezentat o civilizație de cetățeni, de oameni cari locuiau în orașe, pe când satul era așezământul de predilecție al barbarului.

Întă o serie întreagă de fețe ale problemei, care — în trecut fie zis — nu e de loc așa de ușoară cum se părea la prima privire. Până acum constatăm că nu s'a ajuns încă la o definiție indiscutabilă. Dar chiar din provizoriile definiții de mai sus, pare că ar rezulta cum că idealul către care trebuie să tindă un Stat, ar fi să-și transforme toate satele în orașe. Nu chiar din această mai apropiată și mai

simetrică învecinare a caselor din oraș, apropiere care par'că e și simbolul extern al mai marei apropieri sufletești între membrii orașului, am fi îndreptățiți să preferăm orașul tocmai pentru că el ar favoriza acel simț social al comunității, factor esențial pe care trebuie să se întemeieze structura unui Stat solid?

Cel care examinează problema mai cu luare aminte, va constata că lucrurile stau cu totul altfel. Locuitorii unui sat se cunosc de obicei toți la olaltă, îndeplinind astfel acea condiție esențială pentru a ușura stabilirea de legături mai apropiate. Ei alcătuiesc o mare familie. Acest așezământ omenesc realizează încă acel substrat necesar pentru dezvoltarea sentimentului comunității omenesti, care se simte un întreg organic.

Satul este o ființă vie și unitară în iraționalismul lui primar, pentru că e mai primitiv, mai aproape de glie, mai aproape de natură. E nucleul social care păstrează siguranța instinctului creator; el e conservator al tradiției și reprezintă mai bine legătura cu trecutul, constituind încă un inel viu din acel trecut din care ne-am împărtășit și noi.

Orașul în schimb reprezintă — cu libertatea mai mare în raporturile dintre membrii lui — raționalizarea vieții sociale. Printr'un paradox, cu cât oamenii sunt mai înghesuți, cu atât se simt mai despărțiți unul de altul. Poți să stai ani de zile într'o casă mare de raport, fără să cunoști pe vecinul tău. Fiecare trăiește pentru sine și în stare de tensiune față de ceilalți. Simțul critic crește, și în schimb scade simțul de respect pentru tradiție, pentru datini, pentru tot ce reprezintă o autoritate; simțul de familie decade și fiecare se simte atras mai mult înspre viața scilpitoare din afară. Orașul tinde spre internaționalism, spre abstractizarea vieții, adică spre spălăcirea ei. Din toate aceste pricini viața în oraș, oricât s'ar părea de ciudat lucru, amenință instinctul sigur al sentimentului comunității sociale, în care să păstrează mai bine forțele plastice ale poporului, forțe care asigură individualitatea poporului, și-l împiedică să se reducă la un agregat

de ființe izolate pe care nu le leagă împreună decât o vagă și neputincioasă formă abstractă a Statului.

De aceea tipul orașanului e profund deosebit ca viață sufletească de al sateanului. În lumea lui mai îngustă, dar mai limpede, aceasta din urmă își permite luxul de a avea o concepție despre viață mai precisă, o atitudine mai netă față de lumea ce-l înconjoară, o îndemănare mai sigură de mulțori mai fericită în plasticizarea raporturilor de conviețuirii și împreună petrecere cu semenii lui din sat. Viața sa — în forma ei mai redusă și mai simplă — are mai multă unitate, și chiar mai multă artă, mai mult pitoresc. Căci el e mai aproape de pământ, mai aproape de instinct, mai aproape de concret. Satul are un suflet colectiv, cu conturul precis, cu tendințele lui, cu aparițiile lui; orașul, cel puțin orașul nostru e un ce amorf, fără suflet, fără o viață organică. Câți din noi orașenii nu simțim nevoie uneori — mai ales la marile serbări — să mergem la sat să ne înviorăm de adierea binefăcătoare a acelui suflet colectiv, simplu și viguros, al satului care știe să vibreze la marile bucurii primitive ale vieții?

Și totuși observăm că aproape fără excepție tendința sateanului e să vie la oraș unde „pâinea se câștigă mai ușor“. Trebuie să favorizăm această tendință? Hotărât nu. Evident că situația satelor noastre nu e de loc ideală. Însă — recunoscând că trebuie să facem tot posibilul ca să remediem actuala stare de lucruri din marea majoritate a satelor mizere se impune chiar din punct de vedere teoretic, să lăsăm viața satelor să se desvolte pe linia ei naturală, nepervertind-o cu elemente eterogene din oraș; să învățăm pe săteni să prețuiască și să iubească traiul dela ei de acasă, îmbunătățit, firește, în felul și în stilul vieții sătești. Să facem să dispară dușmănia dintre sat și oraș, dușmănie justificată atât prin secularele nedreptăți pe care orașul le-a făcut solului, cât și prin tutela pretențioasă pe care cel dintâi a exercitat-o față de cel de al doilea. Să facem să între în capul oamenilor constatarea că între aceste două nuclee sociale, nu e o deosebire de rang, ci numai de calitate; că și una și alta reprezintă valori egale de calitate diferită, și că fiecare trebuie să se desvolte pe traiectoria ei, fără a căuta cu invidie la cealaltă. În felul acesta, satul — depozitarul formelor genuine de viață națională — poate să devie un mai eficace educator al sentimentului social și național decât orașul amorf și cosmopolit.

Între oraș și sat ar trebui să existe relații ca dela egal la egal, împrumutându-și unul dela altul elementele de care au nevoie, fără ca pentru asta să-și schimbe ființa lor intimă. În economia socială a unei țări avem nevoie și de unul și de altul și poate de sat — așa cum îl văd în viitor — mai mult chiar decât de oraș.

Șt. Bezdechi

Antecedentele istorice ale revoluției ruse

Poporul rus a stat — vreme de secole — sub călcăiul țarismului și al nobilimii. Dar poporul rus, tot de secole, a fost într-o neconținută frământare revoluționară. Revoluția bolșevică din 1917, pentru cine vrea să cunoască mai deaproape sbuciumările din Rusia, apare ca un rezultat firesc, deși violent, al unui lent dar sigur proces de desagregare socială. Mai înainte de a cerceta rezultatul acestui proces, să ne oprim puțin asupra procesului însuși și să privim dealungul anilor înfriguratele pregătiri revoluționare sau sângeroasele insurecțiuni populare.

Spiritul de revoltă a fost cunoscut în Rusia, din cele mai vechi timpuri¹. A fost în Rusia — povestește Gorchy — un oarecare Ivan Bolotnikov, a cărui soartă a fost singulară: în copilărie fu luat în captivitate de tătari, în tinerețe fu luat ca sclav de turci și vândut, în urmă venețianilor. După ce stătu câțiva vreme în aristocratica republică a dogilor, reveni în Rusia. Era cam prin 1606. Boerii moscoviți otrăviseră pe abilul rege Boris și uciseră pe Dimitrie fiul lui Ivan cel groaznic. Iși aleseră, drept țar, pe nebunul Choischy, prinț Vasilie. În aceste timpuri, își făcu apariția un pretins fiu al lui Ivan cel Groaznic, care începu să răscoală țărănimea contra nobilului. Ivan Bolotnikov se puse la dispoziția acestuia. I-se încredință comanda unui mic detașament de partizani. Cu aceștia, Bolotnikov se îndreptă spre Moscova, propovăduind tuturor servilor și țărănilor:

— „Ucideți pe boeri; luați-le femeile și averile! Ucideți pe negustori și pe boğați și împărțiți între voi averile lor!“

Acest seducător program de comunism primitiv, atras în jurul lui Bolotnikov zeci de mii de servi, țărani și vagabonzi, nedisciplinați și confuzi. La porțile Moscovei ei fură învinși de armatele boerilor și ale negustorilor; iar Bolotnikov fu prins; i-se scoase ochii și îl înecară în cele din urmă. Timp de zece ani 1602—1613, se succed sângeroase turburări revoluționare. Cincizeci de ani după Bolotnikov, cazacul din Don, Ștefan Riazin, ridică țărănimea de prin părțile Volgei și o îndreaptă către Moscova, animat de aceleași idei de egalitate politică și economică. Timp de trei ani, aceste trupe neorânduite jefuieră și uciseră pe boeri și pe negustori și susținură bătălii mari cu trupele regulate ale țarului Alexis Romanov; revolta amenința să cuprindă întreaga Rusie țărănească. În cele din urmă, revoltații fură învinși; iar Ștefan Riazin fu prins și omorât.

Nu mai puțin vastă și puternică fu revolta cazacului Pugacef în timpul Ecaterinei II. — „această ultimă tentativă a cazacilor de a zdruncina statul țarist“,

după definiția dată acestei revolte de istoricul Platonov.

Pugacef luă numele de Petru III, soțul asasinat al Caterinei II.

În fruntea bandelor sale, el ucidea și jefuia pe nobili. Revolta fu însă reprimată sângeros.

În timpul Caterinei cea Mare era la modă un fel de liberalism sentimental, nu numai la suverană, dar și la cercurile nobile ale Palatului. Împărăteasa corespundea cu Voltaire, Diderot, D'Alembert, făcea planuri de constituții liberale. Dar acestea n'au împiedecat-o de loc pe împărăteasă să fie cât se poate de severă în reprimarea revoltelor sau a comploturilor. Astfel ea expedia în Siberia pe Radicef, condamnat pentru o carte a sa: „Călătorie dela Petersburg la Moscova“, îndreptată contra servajului; ea ordona de asemenea urmărirea primelor societăți secrete unde francemasonul Novikov, bunul revoluționarilor ruși, răspândia ideile de libertate și de egalitate.

Campania contra lui Napoleon, invazia în Franța, contactul cu ideile occidentale, sugerară — după 1815 — câtorva ofițeri din marea nobilime dorința de a transforma Rusia, într-o țară liberă. Ei puseră bazele societății literare *Arzamas*, care deveni politică cu începere din 1817; ei se ridicară contra abuzurilor, corupției în birocrație, arbitrarului în justiție, etc. și credeau că țarul nu se va opune reformelor necesare. Dar în 1822 reacțiunea deveni mai furioasă; iar Societatea fu dizolvată. Se reconstituî însă sub forma a două secțiuni, cea din Nord și cea din Sud, sub direcțiunea poetului Rynief, amic al lui Puschin, și al colorului Pestel, cari ținteau să suprimă răul din rădăcină, să alunge pe țar cu familia lui, să exproprieze pe nobili, să organizeze o vastă republică federativă „Alianța Slavilor reuniți“. Această republică, comunistă și federativă, trebuia să se stabilească cu ajutorul unui complot și al unei revolte militare. Ziua fixată fu 14 Decembrie 1825, când trebuiau să depună jurământul, trupele împăratului Nicolae, reputat prin despotismul său. (Mai târziu, acești revoluționari vor fi cunoscuți sub numele de *decembriști*, după numele lunei, în care a avut loc revolta). Două mii de soldați se răsulară. Revolta fu reprimată, însă, în chip sângeros, de restul trupelor rămase credincioase regimului. Conspirații fură condamnate la spânzurătoare; o parte din ei — tinerii nobili Trubeshi, Narychin, Orlof, Volconsky etc., fură deportați în Siberia. „Inspăimântat de această revoltă, Nicolae făcu din Rusia o cazarmă și o închisoare!“, exclamă un autor rus, povestind evenimentele de atunci.

Atât în Rusia, cât și în Apus, tinerii ruși se entuziasmau pentru ideile liberale și metafizice ale filosofiei, adora pe Feurbach, pe Hegel etc și aderau cu convingere la teoria *devenirii*, a transformării sociale. Herzen, Katkof, Turghenef, Bie-

¹ Pentru detalii vezi cap: „Le Tsarisme et les partis révolutionnaires“ din lucrarea lui Jean Bourdeau „Tolstoi, Lénine et la révolution russe“, de care și noi ne-am folosit.

linsky, Ogaref, Bakunin și alți literați sau sociologi ruși pleacă în Apus, pentru a cunoaște ideile revoluționare și pentru a face propagandă contra țarismului. Cu țarul Alexandru II începu în Rusia, era marilor reforme.

Încă din 1857, Alexandru II proclamă necesitatea reformelor. „Ar fi mai bine — spunea el, la Moscova — ca aceste reforme să fie îndeplinite de sus, iar nu de jos“, de către puterea regulată, iar nu de revoluție. Edictul de emancipare al țăranilor, fu publicat la 19 Februarie 1861. Abolirea servajului era, de altminteri, o necesitate economică. Servajul nu se putea acomoda unei culturi raționale a solului și exportării crescânde de cereale; munca de serv producea mai puțin decât munca liberă.

Din 1850, tinerimea universitară păși pe scena vieții politice. Ea aducea ideile externe ale unui radicalism revoluționar, nebuloasă — la început — ca nihilisti; din ce în ce clarificat ca poporaniști sau socialiști. I-a definit foarte bine pe acești studenți revoluționari Jean Bourdeau: *Ils ont la tete pleine et l'estomac vide!*“

Romanul lui Turghenief „*Părinți și Copii*“ sau — mai ales — cel al lui Cernisevsky „*Ce-i de făcut?*“, deveniră evanghelia mișcării nihiliste. Acești nihilisti se credeau materialști, și în fond erau idealști puri... Erau sentimentali — desigur. Dornici de o schimbare spre bine, care nu putea să înceapă, după ei, decât prin o distrugere și o negare a tot ce există în prezent... Răul trebuie desrădăcinat prin o operație radicală. De aceea ei porniră — prin fapte — să distrugă totul din actuala organizare socială nedreaptă.

Țăranul nihilist Karakasof în 1866 trase asupra împăratului filantrop Alexandru II. Această crimă — punctul culminant al primelor încercări revoluționare, — suscită însă indignarea generală. Împăratul invită toate clasele la armonie socială. Urmă apoi o perioadă de liniște, întreruptă în 1869, de conspirația lui Netehaief, emisarul lui Bakunin. Acest Netehaief, inventator al cuvântului magie de „propagandă prin fapte“, îndemna pe partizanii săi să se unească cu bandiții, cu hoții, cari sunt adevărați revoluționari; să gătuie pe nobili, pe funcționari, pe preoți, pe bancheri pentru a arunca Rusia în anarhie și haos, deoarece numai așa va putea fi curățită și liberată. Asasinatul ordonat de Netehaief fu revelat de un complotist Ivanof. Procesul de 44 inculpați făcu cunoscut ideile subversive, bazate în mare parte pe învățăturile științelor pozitive. Ministrul de instrucțiuni publice contele Dimitri Tolstoi făcu o lege prin care dădu precumpănire, în învățământ, studiilor clasice. Pe la sfârșitul anului 1860, mișcarea nihilistă pare epuizată. Scriitorii Pissaref și Dobrolinof — scumpi tinerimei — muriseră; Cernisevsky era exilat. Totul reîntră în ordine. Nemulțumirea populară ca și spiritul revoluționar, cari erau într-o pronunțată ascensiune, încep să se precizeze în discipline curente politice. Un astfel de curent a fost poporanismul, care își propunea să

facă educația morală și politică a țăranimii, cu ajutorul căreia spera să poată înlăptui radicale schimbări politice. De aceea, toată activitatea poporanistă se îndreaptă la început către această operă de educație. Poliția țaristă își concentrează însă toată atenția toate forțele asupra ei. Poporaniștii fură arestați, bătuți, închiși, exilați sau deportați în Siberia. În cele din urmă se deciseră și ei să răspundă teroarei autorităților prin teroarea revoluționară: Terorismul, la început — serie Bourdeau — a fost o operă de apărare și de răzbunare. Se decisese de a se răspunde la orice măsură arbitrară sau la orice cruzime printr'un act de justiție revoluționară“.

Vera Zasulici, de origină nobilă, trase, în 1878, în generalul Trepof, care era vinovat de faptul că, în disprețul legalității, a ordonat biciuirea unui student. Vera nu cunoștea victima lui Trepof; spontan, ea luă apărarea cauzei ultragiată a umanității. Atenatele începură din 1878. Sunt ucisi magistrați, ofițeri de jandarmi, generali, guvernatori; prinți, toți servitorii ai puterii țariste. În Iunie 1879, un profesor de liceu, Solonief, trase cincii focuri de revolver contra lui Alexandru II. În curând, în sânul poporanistilor ruși — narodniki — se produse o sciziune. O parte din ei desaproba terorismul, de aceea eșiră din partid. Cealaltă parte compusă din partizani ai metodei sanguinare fundară atunci partidul „Voința Poporului“ („Narodnaia Volia“) creînd și un organ cu același nume.

Partizanii lui Bakunin — anarhiștii — uzau și ei de aceeași metodă teroristă, răspândind moarte în toate părțile. „Originalitatea teroriștilor stă, în deosebi, în faptul că — pentru prima dată — s'a arătat necesitatea unei lupte directe contra guvernământului“. Printre teroriștii celebrii, cari au făcut cu succes, „propagandă prin fapte“, numărăm pe Mihailof, un tânăr de 23 ani, pe nobilul Lisogub, pe Kibalteici, fiu de popă, chimist, pe Zeliobof, fiul unui servitor, un rar temperament de agitator popular; pe eroina sectei Sofia Perovskaia, pe țăranul Katurue, care a pregătit explozia palatului de iarnă. Lenin — care va reuși să răstoarne țarismul — privea cu multă simpatie și admirație faptele acestor revoluționari. Zinoviev dă următoarele relații: Lenin spunea că luptători ca Jeliobov și Sofia Perovskaia stau la o înălțime de neajuns, pentru că ei ridicaseră pe la 1870—1880 steagul revoluției, se armase cu bombe și revolvele contra țarismului, într-o vreme când Rusia era o temniță a popoarelor, când prietenii libertății se înăbușiau, când muncitorii ruși abia începuseră să formeze o clasă. El înțelegea cât este de mare, de neprețuit în adevăr, meritul celor dintâi eroi ai revoluției ruse Vladimir Ilici Lenin mai iubea, în mod deosebit, cu un sentiment de mândrie, prima mare figură a muncitorului luptător, pe Ștefan Katurin“. (G. Zinoviev. „Lenin“ pag. 6—7).

Dar un rol deosebit de important l-au avut, în perioada aceasta teroristă, femeile și cu deosebire femeile nobile, cari își jert-

fiau rangul, onoarea sau viața pentru a răzbuna suferințele poporului. Fac următorul citat din interesantul articol al drului Tatiana Grigorovici, intitulat: „Femeia în revoluția rusească“ și publicat de excelenta revistă română „Viitorul Social“, pe anul 1907 pag. 218, pentru ca să înțelegem și mai bine contribuția feminină la opera teroriștilor ruși.

„O primă perioadă a mișcării e cunoscută sub numele de „perioada de propagandă și de amestec în popor“. În această perioadă vedem în fruntea mișcării, mai cu seamă femei din familii bogate și aristocratice. Astfel găsim pe reputele: Natalia Arnupfeld, Varvara Batinskova, Sofia Perovskaia, al cărei neam se trage din împărăteasa Elisabeta Petrovna, bunicul ei fu ministru al instrucțiunii și tatăl ei guvernator general al Petersburgului, de Herzfeld, Kerșovskaia și altele. Din cinci revoluționare, deghizate ca lucrătoare și țărance, arestate în 1875, se dovediră a fi: două fiice ale judecătorului Liubatonic, una, fiica cetățeanului de onoare Alexandrov, una, nobila Vera Tegner, cunoscută sub numele de mama-comandanta. A doua perioadă, e perioada teroristă, lupta disperată contra țarismului. Femeia Vera Zasulici ucise pe guvernatorul Trepof, iar atentatul contra lui Alexandru II e organizat de Perovskaia, care și fu executată“.

Între 1879-80 urmă o perioadă de teroare albă, o represiune feroce din partea poliției țariste. Consiliile de război condamnau pe capete; streinii erau expulzați în masă; studenții și muncitorii, cunoscuți ca simpatizând cu teroriștii, erau arestați și deportați în Siberia.

Rezultatul: la 1 Martie 1881 țarul e ucis de explozia unei bombe. Omorătorul, Grineovsky — pieri și el în explozia propriei sale bombe. Ceilalți complici fură condamnați la moarte. Pe la 1886 forțele se epuizaseră, curentul se slăbi. Parte din teroriști se exilară în streinătate, parte zăceau în Siberia; iar parte se calmaseră. Apare însă, drept compensație, dușmanul cel mai serios al țarismului și care va reuși să-l doboare în cele din urmă: marxismul. Marxii constatau că Rusia, până atunci exclusiv agrară, începuse să intre în era capitalistă. Populația urbană creștea. În 1843, nu erau în tot imperiul, decât trei orașe, cu ceva mai mult decât o sută de mii de suflete.

În puțini ani, Lodz, va trece dela 113 mii la 315.000 locuitori, (1897), Rostov din Don — dela 79.000 la 149.000; Baku dela 26.000 la 112.000. Mujicii atrași în uzine, formau masse de proletari. În 1866 erau 820.000 lucrători de fabrică, în 1889 erau în număr de 1.777.000. Curând atinseseră numărul de 3 milioane. Așa încât, marxii aveau ocazia să-și verifice, practic, teoriile și să constate că evoluția Rusiei spre capitalism era o realitate clară.

În consecință, ei vedeau că unicul element revoluționar îl forma clasa proletară și că numai o revoluție făcută de această clasă va putea realiza schimbări sociale fericite. Raportor al Congresului

Internațional din Paris în 1889, Plehanov rezuma în acest sens, ideile socialistilor marxiști: „Vechiul sistem economic este zdruncinat. Comunitatea agrară, pe care au celebrat-o socialistii precedenți și care e acum una din ajutoarele absolutismului rus, devine în mâinile burgheziei, din ce în ce mai mult un mijloc de exploatare a țaranului. Săracii emigrează către orașe și către centre industriale. Fabrica rusă — ca orișice fabrică — ruinează industria de casă, odinioară așa de înfloritoare. Guvernământul se vede silit, din cauza nevoilor tezaurului să protejeze producția și să-și mineze pământul, sub picioare. Iar noi, ca socialisti, suntem satisfăcuți. Proletariatul, care se formează pe ruinele comunismului agrar, va prăbuși absolutismul. Rusia revoluționară de până acum n'a putut nimica contra absolutismului, pentru că era separată de masa poporului. Mișcarea revoluționară rusă nu va triumfa decât ca mișcare muncitorească.”

Intellectualii începură să adere la mișcarea muncitorească, formând diverse cercuri de studii. Ei se strânsă în grupul „Emanciparea muncii”, întemeiat de Plehanov, pe când era în Elveția. Mișcarea muncitorească progresa în acest timp neîncetat. În 1899, treizeci de mii de țesători se pun în grevă. Din ce în ce grevele se întind. Cele din 1896 se întind la treizeci și cinci de guvernăminte și au ca rezultat editarea legii din 1897, care limitează ziua de lucru la 11 ore și jumătate. Incepe să se desemneze deosebirea, în sânul militanților sindicali, între economiști și politici. Cartea lui Lenin „*Que faire?*” ne pune în față toate problemele dezbătute de aceste fracțiuni, luând poziție pentru politici. În 1901 izbucnesc douăzeci de greve. În 1903, greva generală se întinde în toată Rusia de Sud, la Baku, la Batum, la Tiflis, la Odessa, la Kiev, și are 240.000 aderenți. În sânul mișcării politice începu să se ivească două curente, unul federalist și democrat cu Oxelrod și Martov, altul centralist și iacobin cu Lenin. În 1903, se produce seiziunea în mișcarea politică muncitorească din Rusia: menșevicii cu Martov, Oxelrod și Plehanov; bolșevicii cu Lenin, Zinoviev, Ra-dech, Bucharin etc. E de remarcă că organizația socialistă evreiască, numită *Bundul* nu se ralie grupării extremiste a lui Lenin, ci rămase în rândurile grupării menșevice, federaliste. Socialistii-revoluționari se puneau pe o bază contrară social-democrației germane. Ei combinau poporanismul cu terorismul. Cu toate că împrejurările le erau potrivnice și cu toate că erau acerb urmăriți de poliția țaristă, reușiseră totuși să țină două congrese, în Rusia, în 1899 și 1901. Ei exprimă, într'un manifest necesitatea de a răsturna autocrația și de a obține, prin toate mijloacele, convocarea unei Adunări Naționale, care să reorganizeze Statul, după un principiu federativ și după principiul Self-guvernământului local. De aceea, fundară o asociație de luptă, nedându-se înlături, nici chiar dela atentate. Astfel studentul Karponici a ucis în Februarie 1901, pe ministrul instrucțiunii

Bogolievof; Logovsky ucise pe Pobedovostof; în Aprilie 1902, ministrul de interne, Lipiaguine fu ucis de Balmachef, fiul unui exilat politic. Și iarăș începură seria asasinatelor politice, și iarăș începu represiunea feroce țaristă!...

A urmat apoi revoluția din 1905, cu represiunea manifestanților religioși ai preotului Gapon. Despre acestea și despre restul evenimentelor până la revoluția din 1917, am scris cu altă ocazie, când am tratat despre viața lui Lenin. Dar în timp ce muncitorimea și intelectualitatea, orașele, cu o vorbă, se agită într'atata, care era situațiunea satelor? Erau ei, țaranii, mulțumiți sau nu? Și dacă nu, din ce pricină? Prin 1905, pentru a se mai potoli starea de spirit suferită a țărănimii ruse, se hotărî facerea unei împărțeli de pământuri țaranilor, cari vor putea cumpăra. În legătură cu aceasta, ziarul „*Petit Temps*” din 1 Nov. 1905, publică discursul, foarte interesant, al unui țaran, delegat la congresul țărănesc din Moscova, în luna Iulie a aceluiași an. „Toate discursurile acestea — afirma țaranul —, privitor la răscumpărare mă scot din fire. Ni se propune să plătim bani proprietarilor cari, ca *Zenestoi* sau *Cimovnici* au făcut în viața poporului o cursă cu obstacole spre moarte! Am plătit, și până aci, destul pentru acest pământ, iar bunicele noastre au hrănit cu laptele lor câinii stăpânilor noștri! Cine vorbește de răscumpărare a și pornit pe calea compromisurilor! *Nici o negociere diplomatică: revoluția!* Altfel vom fi înșelați din nou. Alexandru II ne-a tras pe sfoară!”

Da-că ne-a dat puțin a făcut-o pentruca poporul să nu ia totul!

Nu pot să socotesc numărul butoaielor de sânge, cu care am stropit pământul, până azi. În picioare, plugari, treziți-vă! Ridicați-vă, aruncați-vă pe dușman, luați ciomagul!”

Iar un alt țaran, delegat din Orel, adăuga: „Noi nu le-am vândut nici când pământul, pentruca să ni-l răscumpărăm!”

Iată și starea de spirit dela sate!

Greve la muncitori, atentate la intelectuali, revoltă la țărani, astea aducea țarismul celor mai producătoare clase ale țării!

Citind numai, toate cele ce s'au petrecut sub oblăduirea țarismului autocrat, o senzație de înăbușală te cuprinde. Ai nevoie de aer, de aer mult, cum avea nevoie de alt aer clădirea — azi dărâmată — a Rusiei țariste de atunci. Atentate, crime, explozii, din partea celor des-nădăjduți, surghiunuri, pușcării, progrese, programe, spânzurări sau pur și simplu ucideri în masă, din partea celor ce reprezentau „ordinea” țaristă!

Și dacă cugeți cinstit și dacă simți omește, nu poți să nu pricepi că dreptatea era de partea revoluționarilor, pe cari numai des-nădejdea îi îndemna la crime. Căci erau și ei oameni teroriști aceia, iar nu criminali odioși. Aveau și ei un suflet, însetoșat după dreptate, un corp chinuit de lipsuri, aveau simțeminte, doruri, idei, aveau cultură — cei mai mulți erau inte-

lectuali —, aveau o familie la care țineau, o mamă, pe care o iubeau, o soră sau o soție, pe care o adorau!

Din moment, ce porneau la țertfire, fără să stea la îndoială, desigur puternice mobile sufletești îi împingeau la aceasta. *Ei se socoteau — cum și erau — răzbnătorii și apărătorii cauzei populare!* Plătiau cu aceiași monedă — a crimei — crimele nenumărate ale țarismului!

Și odată și odată, sângele acesta cu prisosință vărsat, și în revolte, și în represiuni, și în războaie, printr'o fericită răsunare istorică a înecat în valurile lui agitate și pe țar cu familia lui de fantoșe și țarismul, cu ororile lui desgustătoare!

Aluatul revoluției a fost frământat de secole! Lui Lenin i-a fost dat să-l coacă!

N. N. Matheescu

P. Sergescu: Femeia și știința

Există o neîncredere în putința femeii de a face știință. Această neîncredere se justifică de obicei prin dovada istorică a micului aport adus de femeie în dezvoltarea diferitelor ramuri ale științei. Dar se judecă greșit astfel. Femeia a fost împiedecată să facă știință.

Piedecile au fost de mai multe feluri. Femeile n'au fost admise multă vreme la universitate, unde se face știința. La universitatea din Berlin până la anul 1897 nu se admiteau femei. La școala normală din Paris, unde elevii se selectează și de unde ies oameni astfel formați încât cei mai mulți ajung profesori de universitate, numai în anul acesta a fost admisă întâia femeie printre auditori. Mai sunt apoi prejudecățile sociale, familiare, cari au ținut femeia departe de știință, ca dela o ocupație necuviincioasă pentru sexul gingaș. Nu e mirare atunci, că nu avem prea multe genii femei în știință.

Totuși femeia are multe aptitudini, cari o fac să fie utilă științei. Ea are un admirabil simț de orientare, un fel de „antene intelectuale”, cari îi ajută să prindă drumul evoluției viitoare. Sunt femei, cari au inaugurat epoci în literatura franceză. Femeia poate fi o bună propovăduitoare a științei. Saloanele celebre ale femeilor celebre, în care se făureau noi epoci literare, sunt o dovadă. Femeia mai are apoi multă abnegație și multă înțelegere pentru munca științifică a apropielui ei. Istoria a înregistrat cazul atâtor surori, soții sau fice, prin care ni s'a păstrat opera științifică a fraților, soților și părinților lor. Dar știința nu progresaază numai prin marile sinteze, pe cari ni le lasă marile genii în știință. Pentru elaborarea acestor sinteze trebuie strâns materialul, trebuie analizat, și femeia are aptitudini analitice în deosebte cunoscute.

Dar, cu toate împrejurările vitrege, au fost și femei, cari au adus un aport pozitiv în știință, prin opere de sinteză. Conferențiarul citează trei cazuri din domeniul specialității sale, matematica: Maria Agnesi din Milano, care a scris unul dintre cele dintâi tratate de calcule infinitesimale; Sophie Germain, o fată bogată, care făcea matematică într'o cameră fără foc în timp de iarnă, fiindcă era persecutată de părinții ei pentru această îndeletnicire; și Sonia Kovaleska, femeia nenorocită, care printr'o perseverență fără seamăn a învins toate obstacolele puse în calea dragostei sale de știință, până la conflictul tragic între dorința ei de iubire și demonul științei, care a rămas triumfător.

În țara Mormonilor

Punctul de mâncare pentru călătoria spre vestul Uniunii este Chicago, orașul plurimilionar de pe țărmul lacului Michigan. De aci pleacă o sumedenie de linii ferate spre Middle-West, vestul mijlociu și mai departe spre țărmurile Oceanului Pacific în „Far-West“, adică vestul îndepărtat. Grupul de botaniști din care făceam parte, își propusese să viziteze capitala mormonilor, Salt Lake City și apoi parcul Yellowstone, fala Statelor Unite. Drumul până acolo nu este o glumă nici azi, când trenul și automobilul se ia la întrecere cu vântul șăgalnic.

Dela Chicago la Salt Lake City parcurgi o distanță de 1605 mile, (2568 km), de acolo la Yellowstone încă vre-o 619 km., deci distanța dela București la Nordcap în Norvegia. Drumul ține 3 zile și 4 nopți. Este deci firesc, că întregul „grup Fuller“ — numele profesorului conducător — a simțit o emoție când s'a imbarcat în strălucita gară nouă centrală din Chicago în vagonul Pullmann al companiei Union Pacific Railroad, rezervat pentru noi.

Din hala imensă a gării, care servește ca sală de așteptare, cu birou de informații, te lasă numai după un control sever afară le tren, înscriindu-te în registrul trenului și dându-ți un „ticket“, adică bilet lung-lung, din care conducătorii detașează pe urmă bucată de bucată. Dacă ai trecut și peste această vamă, ești liber să te urci în vagoanele de dormit masive ale trenului. Căci întregul tren este compus numai din Pullmann-e, construite altfel decât sleeping — carurile europene. Aci nu există compartimente separate prin pereți de scândură. Ziua întregul vagon se prezintă ca un vagon fără cabine, cu bănci îmbrăcate în perini. Numai seara desface negrul de serviciu dela tavan paturile și perdelele despărțitoare. Fiind toate piesele mobile, scârțâitul paturilor nu mai conținește. Călătorii curioși se pot uita cu coada ochiului în compartimentele improvizate. Spălătorul este numai la capătul vagonului în compartimentul de fumat. Deci tot atâtea inconveniente, care lipsese în Europa. O notă bună este apa dela ghiată, care se bea din pahare de hârtie ce ți-le servește o automată.

Am plecat seara, deci grija noastră principală a fost să ne odihnim după drumul Niagara—Chicago. Pe lângă toate izbiturile violente prin găriile unde stăm și în ciuda dangătului neconținut al elopotului fixat pe locomotivă, oboșiți cădem cu toții în brațele lui Orfeu. Doar la trecerea fluviului Mississippi ne trezește huzul sinistru al podului uriaș. A doua zi ne deșteptăm prin ținuturi bogate, cultivate intensiv, în Statul Iowu. Pe lângă lanuri întinse de grâu și alte spicoase, domină peste tot porumbul, cu tulpi înalți, bine legați. De-alungul liniei ferate apar rar localități mai de seamă, ci mai mult orașele lipsite de orice interes, cu case de

lemn uniforme, înconjurată de puțină verdeață și împănate cu multe-multe automobile.

Mai numeroase sunt fermele izolate, alcătuite din casa de locuit de lemn, câteva remize și grajdul-șură mare, colorate toate de obicei în roșu. Nu lipsește de nicăieri un turn cilindric înalt, al cărui rost numai ulterior l-am cunoscut: este hambarul de bucate. Foarte des apar printre pomii din jurul fermei morile mici de vânt, care pompează apa.

La Council Bluffs trecem apa mare a fluviului Missouri, ce curge alene prin patu-i larg, vitiv de săleii și zăvoaie, de plopi. Sosim la orașul Omaha în Statul Nebraska. O așezare omenească, care a făcut o „carieră“ extraordinară. Localitatea este importantă, de înfățișare tipică americană cu peste 200 mii locuitori. Sgârie nouri uriași se ridică în grupuri hădoase alternând cu coșurile și turnurile respectiv rezervoarele de apă ale nenumăratelor fabrici, în care se prelucără produsele agricole ale ținutului mănăs. Două universități, 2 catedrale, 180 biserici și 23 parcuri publice se găsește în orașul acesta ambițios și bogat al latifundiarilor din Nebraska. Dar din întregă așezarea această par'că strigă tinereța și improvizarea. Ai sentimentul și convingerea că rosturile culturale nu pot fi aci prea adânci încă. Abia la 1805 s'a așezat primul om alb pe pământul strămoșesc al indienilor Omaha. La 1820 s'a stabilit aci un fort militar, nucleul, în apropierea căruia s'au adunat tot mai mulți negustori, aventurieri, agricultori albi. Pe la 1846 poporul mormonilor a poposit aci puțin timp, în drumul spre Salt Lake City de astăzi. Abia la 1854 întră ținutul în posesiunea albilor, care l-au cumpărat dela Pieile roșii. La 1863 începe aci construcția liniei ferate Pacifice, aducând o afluență imensă de oameni și bogății. Istoria scurtă a Omabei repetă deci în miniatură trecutul istoric al tuturor orașelor americane, răsărite abia într'un veac de frământări și expansiune intensivă a albilor.

Dela Omaha trenul nostru masiv, par'că turnat dintr'o bucată, aleargă tot spre West, urcând încet podișul imens ce coboară dela Munții Stâncoși. Se oprește numai la stații — noduri de încreucisare cu alte linii. Aci negrii de serviciu deschid ușile încuiate ale vagonului, lasă scările și pun un scăunaș-treaptă, așteptând cu brațele încrucișate semnalul de plecare: „All bord!“, adică „toți pe bord!“

Orașelele neînsemnate ce se înșirue de-alungul liniei ferate, cu gări primitive, sunt și ele înjghebări recente, cu caracter de colonie, și dela distanță nu tradează vre-un cult extraordinar al artei arhitecturale. Nici culturile nu sunt prea variate în acest stat grânar și hambar de porumb care este Nebraska. Ne îndreptăm, deci atenția către vegetație, privind

prin geamurile închise, — prăfuite și bătute de fum — pentru a opri înțrerea nădufului și murdăriei de afară. Dar nici vegetația nu ne oferă nici o surpriză. Afară de burueni ruderales, scai și o floarea soarelui pitică, nimic nu ne învelește ochii.

Dincolo de împrejmuirea de sârmă ghimpată, care întovărășește linia ferată de-alungul, apar tot mai des animale pășcătoare, cirezii de vite, cai și turme de oi. Traversăm preeriile cu iarbă scurtă, câmpiile uscate, populate până prin anii 1860—1870 cu milioane de bisoni americani sau „buffalo“. Acum și ultimele exemplare din aceste puternice și reprezentative animale au dispărut. Cu bizonii au pierit și indienii mândri și legendari ai acestor locuri, tribul Siuxilor, al Ponilor, al Șeienilor. Puțini din ei au mai rămas, ca agricultori pașnici. Și ce temuți erau ei cu 50—60 ani în urmă, când zi de zi împiedecau construirea liniei ferate și strămtoreau așa de rău pe europenii refugiați în forturile primitive, ce s'au transformat apoi în orașele de azi. A pierit acum poezia preeriilor, romantica viață a indienilor, care ne agita fantezia în timpul copilăriei, pe urma lecturii clasicului Cooper, care a creat fama și nimbul Pieilor roșii. Parecă și cowboyii „văcarii“ sălbateci s'au împușinat, cedând locul automobilelor, cari sunt aci atât de numeroase, ridicând praful drumurilor, ce nu sunt nici aci betonate toate, nu sunt de loc mai bune ca la noi!

Când începem să traversăm statul Wyoming, mare cât Ardealul, dar populat abia de 250 mii locuitori, sceneria se transformă din câmpie ierboasă în deșert înfricoșat, cu tufișe de pelin mare, cu scăieții opunțiilor și tufe spinoase de Yucca. Prin regiunile irigate răsar ca prin minune lanuri roditoare. De asemenea găsim verdeață, copaci chiar, în lunca apelor. Dar restul este desolat, inspirând groază prin ariditatea și monotonia cenușie uniformă.

Luăm cina în vagonul restaurant — unde și de data aceasta jumătăți de ore așteptăm după un loc și mai petrecem puțin în ultimul vagon-salon — „parlor-car“ — al trenului, făcând muzică și admirând luna, care privește cu atâtea compătimire la călătorii chinuți de năduful trenului. Înainte de culcare ne adunăm în jurul moșului Rendle dela British Museum și Wettstein dela Viena în compartimentul de fumat al vagonului nostru, întrând în discuții savante sau ascultând glumele tăcutului Briquet din Geneva. Se stabilește o prietenie și cunoștință intimă între fii atâtor țări, care vorbesc într-atâtea limbi. Polonezii, rușii și croatul își au graiul lor slav neînțeles, de alții. Ceilalți conversăm englezește, nemțește și franțuzește. Ginta latină o reprezentăm un italian, un francez-elvețian și un român. Partida Fuller se bucură însă de stima tuturor călătorilor din tren, care sunt mândri, că pot călători cu o societate atât de internațională. Repede ne-a descoperit și un ziarist american, care într'o clipă și-a pregătit reportul pentru un mare ziar din Salt Lake City, unde

urma să sosim a doua zi, intitulându-l, în stil bombastic american: „Centrul botanic al lumii s'a mutat azi la noi“.

Dimineața ne trezim într'un deșert înfricoșat, coborînd spre Oceanul Pacific, după ce am trecut noaptea peste cumpăna apelor continentală. Coline pămâtoase, învrăstăte cu straturi de piatră roșietică, întovărășesc calea ferată și apele tulburi ale Green-Riverului. Ținutul se numește și „Red desert“, după formațiunile bizare de greză, ce joacă într'o gamă complectă de cenușiu, verde, galben și în culoarea de roșu pompeian dominantă.

La fiecare cotitură a liniei ferate ce serpuiește prin canoanuri cu stâncării grotesce te întâmpină scenerii tot mai triste și mai desolante, cu vegetație extrem de sărăcăcioasă, redusă la smocuri de iarbă, la tușișe globuroase de Kochia, la exemplare frumoase de Yucca și Opunții, adaptate la acest mediu extrem de sărăcăcios.

Pe dealurile cenușii ici-colo pase turme de oi, păzite de ciobani călări, cowboy, cu pălării cât o roată de car... Am văzut și câteva care cu coviltir, care servesc de locuință și magazie pentru acești „ciobani“ sui-generis... care au soluționat așa de ingenios problema stânelor și colibelor portative...

Verdeață îți înveselește ochii numai lângă albia râului, o zonă de vegetație îmbelșugată, zăvoiu de plop și sălci și pajiste de iarbă. Dar totul este disparent față de întinderea nesfârșită a deșertului.

Pe la amiazi eșim din împărăția dealurilor cenușii. Sceneria ia înfățișare măreață. O câmpie imensă se întinde în față, mărginită spre West, Sud și Est de munți înalți, dar pleșuvi, lipsiți de păduri, acoperiți de verdeața arborilor. Suntem în Bazenu mare, în fața marelui Lac Sărat. Dela stația Ogden, unde iarăși întâlnim câteva din nenumăratele „expresse cu fructe de California“, apucăm linia spre Los Angeles și în scurtă vreme ajungem la capitala mormonilor, Salt Lake City.

La gară ne întâmpină câțiva profesori dela cele două universități locale și ne iau pe automobile lor particulare în oraș, pe o căldură dogorătoare. Ne oprim la marea catedrală a mormonilor, plină de curiozitate și sfială. Lumea întreagă cunoaște doară din legea mormonească numai instituția poligamiei și îi socotește pe acești oameni de niște derbedei... Curând am aflat, că mulți dintre profesorii-călăuze încă erau mormoni. Am întrebat pe unul în vârsta bărbăției, câte soții are? Am rămas foarte decepționat, aflând, că este încă necăsătorit.

A doua decepție m'a ajuns, când am fost călăuziți de-adreptul la un birou de informații și comercial al mormonilor, unde ne-am ușurat buzunarele cumpărând „suveniruri“... Dacă cei 350.000 vizitatori la un cumpără numai cât noi — dar toți au mai multe parale ca bieții învățați din Europa! — casieria sectei poate fi mulțumită.

Dar iată, că apare și un nepot al fondatorului religiei mormone, profesorul și

profetul L. E. Young, care ne arată pe scurt istoria mormonă, înainte de a ne călăuzi prin sanctuarele lor, începând cu impunătoarea catedrală, zidită din granit într'un stil particular, cu șase turnuri, în a căror umbră ne-am mai răcorit de năduful insuportabil.

Secta aceasta a fost întemeiată la 1827 de I. Smith, în orașelul Fayette (New-York), numindu-se cu tovarășii lui „sfinții zilelor de mai apoi“. Secta era o simplificare a legii presbiteriane, admitând însă un ceremonial mai bogat de cântece, rugăciuni, botezuri, cuminecări, stând sub ascultarea șefului-proroc, ajutat de 12 apostoli. Inmulțindu-se secta în statele Ohio, Missouri și Illinois, prorocul Smith s'a gândit să facă mai atractivă noua lui lege, făcând poligamia obligatorie. Dar această „reformă“ a scandalizat atât de mult pe americanii puritani, încât au alungat pe mormoni și din orașul Nanvoo zidit de ei și pe Smith l-au întemnițat. Atunci s'a ridicat un nou profet, Brigham Young, care a șos poporul din așezările sale și a plecat la 1847 ca să-și întemeieze un alt oraș. Pribegia lungă s'a terminat în Iulie 1847, când au ajuns primii lor pioneri la acest loc. Alături mai stă primul bordeiu de lemn al „sfinților“. Oamenii aceștia ajunși în bazenul lacului sărat s'au pus pe lucru. La 1848 erau 5000 de „sfinți“, care au început să facă irigații artificiale, să lucreze în minele pe care le-au descoperit. Se pare că și Cerul i-a protejat. Când au apărut odată lăcustele, amenințând să prăpădească totul, au venit ca prin minune mii de păsărele... care au distrus insectele. Altădată au dus lupte crâncene, dar norocoase, cu indienii sălbateci. Idealismul religios, de care a fost străbătut acest popor al mormonilor, la care poligamia încă a fost numai un mijloc de a înmulți „sfinții“, i-a îndemnat să clădească temple, școli și un oraș prea frumos, care și acum te uimesc prin soliditatea înfăptuirii lor, când regimul teocratic s'a laicizat, când elementul romantic al acestei religii, poligamia a fost interzisă prin legile civile și când lumea începe să nu mai creadă în „revelațiunile“ divine, pe care șefii lor se laudau că le primesc în împrejurări mistice.

La mormoni muzica bisericească are un rost mare, pe lângă predicile și tâlcuirea evangheliei.

Călăuziți de nepotul proorocului am avut prilejul nu numai să vizităm uriașul „tabernaclul“, o sală ingenios boltită ce cuprinde 8000 persoane și admirăm „cea mai mare orgă din lume“, dar să și asistăm la un concert bisericesc cântat la acesta vestită orgă, mai bine zis complex de orgă, căci cuprinde nu mai puțin de șapte mari construcții: orga mare, orga amplă, orchestrală, solo, celestă, de coarde și orga pedal. Ascultând o oră întreagă, reținându-ne aproape și respirația, pianissimourile corurilor celeste și dulcele melodii în vox humana, am înțeles într'adevăr crezul mormonilor, pe care oricare om cult și-l poate însuși: „Muzica este o predică ce ne spune, că viața este

pentru calitățile mai alese ale sufletului omenesc și pentru desăvârșirea puterilor mai înalte ale ființei noastre“.

Cucerindu-ne prietenii noștri mormoni întâiu cu armele irezistibile ale muzicii, începeau să ne vorbească tot mai însufleții de temeiurile morale și liberalismul dogmatic al religiei lor, și gata-gata să ia pe cei mai slabi de înger de pe picior. Sunt oameni „tari“ și primejdioși mormonii!

Ar fi rău de „legea noastră românească“, dacă acestor mormoni putrezi de bogăți și fanatici până la extaz le-ar veni chef să facă o expediție misionară la noi făcând propagandă pentru principiile lor originale.

Vrednicia acestor oameni se manifestă însă și în alte înfăptuiri, decât de ordin religios. Intr'o plimbare de câteva ore cu mașina am putut admira instituții strălucite, vrăjite în mijlocul deșertului de odinioară, prin muncă fără preget. Pe o colină dominantă se ridică „Capitolul“ în stilul renașterii, cu serviciile centrale administrative și reprezentative ale statului Utah și înainte de toate cu un muzeu regional, aranjat cu totul modern, o iecoașă fidelă a produselor naturale din această țară bogată. N'am ascultat bineînțeles explicațiile unui cicerone din sălile de recepție, care ținea să dea informații exacte mai ales de prețul unui „inch“ de stofă, ce îmbrăca fotoliile de un gust de altfel mediocru, ci am urmat plimbarea noastră circulară. Șoseaua asfaltată ne duce în afară de oraș, unde câmpii verzi ne vorbesc de puterea de vrajă a apei aduse prin instalații artificiale de irigație. Universitatea de Stat, cu numeroase institute, alcătuiește o colonie întreagă, încadrată și ea în verdeața minunatelor peluze. Fortul' militar, cu pavilioane pitorești ce se pierd în câmpurile de exercițiu și terenurile sportive, sunt pe platoul de alături. Jos mișună furnicarul orașului, cu „blocuri“ de clădiri comerciale tipice americane, cu străzi în linii drepte, tivite și împânzite de un număr fantastic de mare de automobile, pentru un oraș de 125 mii locuitori.

După vizita operelor umane mărețe — când te gândești că totul a fost început abia de 80 de ani! — am fost conduși în mijlocul deșertului de sărături, înfricoșat prin întinderea, monotonia și sărăcia lui. Vegetația este alcătuită din câteva Chenopodiacee — lobode — lemnoase, tufoase, ierburi grase de sărături printre care alesușe și se furisează șopărla de culoarea pământului și cu coarne de draci. Totul este desolat, deși extrem de interesant pentru un ecologist, arătând atotputernicia factorilor fizici în alcătuirea tapetului vegetal.

Pentru o baie în lacul mare sărat — bineînțeles „cel mai mare lac sărat din lume“, — în care nu te poți scufunda din pricina concentrației mari de sare, nu mai avem timp.

Pe un apus de soare măreț, care îmbracă într'o aureolă strălucită „marele bazen“ cu lacul misterios, munții pleșuvi, orașul și întreaga panoramă impresio-

nantă, alergăm la o masă prietenească, garnistă cu limonăzi seci și apă cu ghiață...

La 10 seara ne îmbarcăm pe trenul Yellowstone-ului. Impresionat de tot ce am auzit și văzut în goană nebună în această zi, am visat tot prooroci mormoni

Ady Endre

In cursul lunei Ianuarie s'au împlinit opt ani dela moartea poetului care prin spiritul său genial, prin simțimintele profund omenești ce i-au înlănțuit inima o viață întreagă, a pășit cadrul strimt al naționalității, devenind „omul adevărat” în ceata universală a spiritului creator.

Dușman neîmpăcat al josniciei politice, al mediocrității intelectuale, al urei, și a tot ce e meschin marele poet, care pentru o pâine își chinuia făptura palidă și gingașe, își mercantiliză talentul în reducția lui „Nagyváradi Napló”, trecea rece și nepăsător printr-o lume numai cu burtă și cu instincte, făvînd sub feastă, o nouă lume mai bună, mai înțelegătoare, mai dreaptă, mai ideală...

Sărmane Ady! In nopțile târzii, când ochiul luminos al cafenelelor se închidea, rătăciții pe străzile orașului adormit, iar umbra palatelor mărețe își profila în suflul tău de om, truda milioanei anonime care le dase viață, și cugetul tău se călea în tăcere la această suferință omenească. Căci orice s'ar zice, sub aristocratismul gândirii tale, se ascundea iubirea nemărginită față de „om”, față de cea gloată care nu poartă pe umăr galonul social.

Căci, ce-ai fost tu în viață față de potențații politici din vremea ta, — decât un simplu număr de statistică, un mazăgă-litor de hârtie care vâslește din greu prin valurile existenței?

Și dacă loviturile materiale pe care le-ai îndurat nu te-au putut încovoia, a trebuit să suferi neînțelegerea contimporanilor tăi într'ale literelor. Gânditori oficiali, creatori de valori comandate pe calăpodul învechit și periculos al urei de naționalitate, marfa acestora, primi o lovitură de moarte prin creațiile spiritului tău liber și omeneș. Ai rupt brutal și neîndurător lanțul tradiției, pășind triumfător în arena literaturii universale, peste capetele „pigmeilor ce-ți cântăreau talentul. In paginile lui „Nyugat”, ai arătat literaturii maghiare drumul ei viitor, spre civilizația apusului descătușată de șorinism.

Ai privit cu ochii rațiunii — fără a te cufunda în mocirla politicii —, compoziția bizară a țării tale, te-a durut oarba negare a realităților de către ceice se credeau stăpânii acestei țări, și întrezărind viitorul îmbrăcat în zăbranie negru, ai încercat cu umilele-ți puteri o îndreptare în bine, — dar a fost zadarnică...

Abia spre sfârșitul scurtei tale vieți,

cu bărbi lungi cu câte 7 soții și 37 copii după ei, tabernacule, forturi, munți, șerpi și automobile fantastice de-avalma.

Dimineața ne-am trezit în codrii marelui parc național, cu pacea lui idilică, liniștitoare, înălțătoare de suflete.

Prof. Dr. Al. Borza

ACTUALITAȚI

soarta te strânsese de pe drumurile suferinței, redându-ți o liniște aparentă. Dar cancerul răzvrătirilor tale lăuntrice nu-ți dădea pace. Frământându-te din loc în loc, priveai cu ochii înlăcrimați o lume ce se prăbușea sub propriile ei păcate, și care nu-ți ascultase cuvântul. Și făptura

Incontra bârfeii

Volumul *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România* este de trei luni în mâinile publicului mare care are rațiunea suficientă să-l judece dacă e complet și veridic sau nu. Năzuința mea de a regrupa materia României redactată de mine în cele patru luni revoluționare și a publica o serie de întâmplări, fapte și documente conexându-le în mișcarea evenimentelor politice interne și internaționale după bibliografia apărută, după experiențele personale, după consultări de arhive, colecții de ziare și un mare număr de persoane particulare, cred că, în limitele impuse, și-a atins scopul. Nici o intenție streină de studiu politic nu și-a găsit exprimare în cartea mea, premiată de Astra.

Un domn avocat din Bluj însă ține să serie trei foiletoane în Patria despre carte amestecând-o în campania politică De ce s'a legat de carte? Pentru a avea prilej să atace pe d. Goldiș, presupusul meu patron.

Dar curajosul „recensent” se refugiază sub un pseudonim comișând impietatea de a semna pe subtitlul și inteligentul Hamlet — cel cu suflul curat ca lamura, iubitor de adevăr până în a provoca tragedia profundă omenească și incapabil de meschinării și vulgarități.

De ce susține minciuna că volumul a fost premiat de d. Goldiș? De ce atribuie cărții intenții streine de ea? De ce s'a legat de carte pentru a-și face campania politică personală în calitate de nepot și posesor al fostei cancelarii avocațiale a dlui Maniu? De ce bârfește cu ușurință o carte?

O carte are dreptul la stimă și la judecată dreaptă.

Cartea mea a fost scrisă în 1921. Eu am făcut politica partidului național până în 1924 când am întemeiat Societatea de mâine. Ziarele *Gazeta Transilvaniei*, *Adevărul* și *Dimineața* sunt pline de paginile mele în care și-au spus foarte des cuvântul lor mărturisit și nemărturisit dd. Maniu, Vaida, Goldiș și alți incorporatori ai suflului masselor arde-

ta se ruginea treptat ca o toamnă târzie, în timp ce o ghiară nevăzută o scormonea adânc, tot mai adânc...

Și în floarea vârstei, Ady porni pe drumul veșniciei, pentru a bate la poarta nemuririi.

Astăzi, când omul chinuit, hulit și nebăgat în seamă nu mai este, urmașii ipocriți se apleacă în fața spiritului lui, ce trăiește în opera mărețată. — Aceeaș soartă ca și a lui Mihai! Eminescu.

Cu prilejul acestei aniversări, în care se evoacă figura lui Ady Endre, ce se profilează peste granițele trase cu mâna, el rămâne pentru totdeauna, un mare poet, nu numai al poporului maghiar, ci al umanității întregi —, una singură și adevărată.

Ion Mehedințeanu

lene.

Am fost eu vre-odată prins cu mâta în sac, să scriu una și să gândesc alta? Nu am eu oare dreptul, printre puținii gazetari, să pot așeza o diagramă dreaptă a conduitei mele politice chiar nefăcând eu politică militantă în anii 1921—1924 la Adevărul și Dimineața? Mă dedau la „lingușiri respingătoare”?

Dar atunci n'as fi onorat cu numeroasele prietenii din partidul național-țărănesc și nici nu le-aș merita.

Mă consider ca unul dintre gazetarii liberi, dintre publiciști independenți, cari acționează pe față, democratic, la lumina zilei și n'am nevoie să mă refugiez la pseudonimuri și la intrigi de culise! Nu fac politică actualmente: nu pot fi crezut? Dar afirm asta aici în fața tuturor, și nu pot fi învinuit că n'am stima literelor scrise: litera îmi acordă în mod cinstit siguranța ei, iar eu îi dau întreaga mea sinceritate...

De ce provoacă și înșinuă d. Z. B.? De ce maniera sa împrumutată, poate în mod inconștient, dela oligarhia lenese și vicleană, bănuitoare și excesivă, de a discredita cartea și pe mine?

Fixez în scris indignarea mea și desvăluiesc minciuna pentru a înțărca pe bârfitorii cu nume și anonimi dela maniere neoneste. Voi lovi orice superficialitate și voi u-brava orice tentativă de discredit.

Ion Clopoțel

A apărut

N. Ghiulea

Profesor la Universitatea din Cluj

Asociațiile țărănești

Formele. Istoricul și rezultatele asociației țărănești. Asociația țărănească în România.

Sciere premiată de „Cartea Românească”, Prețul 58 lei

PROBLEME ECONOMICE

Inceputurile industriei casnice și meșteșugurilor la români

Populația românească în marea ei majoritate țărănească, locuitoare a satelor, populație în întregime liberă din punct de vedere social și stăpânitoare de pământ până în veacul al XIX-lea, dar cu viață patriarhală și cu necesități reduse, își îndeplinea toate trebuințele ei de lucruri fabricate în industria casnică.

Desvoltarea evolutivă a muncii industriale în chip logic, organizarea societății având pretutindeni același mers, are și în țările românești aceiași înfățișare. Și la noi munca în familie, prin diviziunea muncii, a devenit industrie casnică, care în urmă a dat naștere muncii în ateliere mici, în ateliere de meseriași, unde caracterul comercial cumpănește caracterul industrial al întreprinderii.

Din vechi a fost așa, evoluția s'a făcut pretutindeni foarte lent, cu oarecare întârziere la noi, încă, din cauza împrejurărilor istorice. Și astăzi încă pe lângă meserii, munca în ateliere, avem munca în familie, când nu arareori, țăranul sau țărana își făuresc în timpul liber lucrurile de care au trebuință, și industria casnică, unde elementul comercial joacă un rol important.

Totdeauna femeile care nu lucrau la munca câmpului, ci numai în casă și în jurul casei, au îndeplinit, pe lângă ținerea gospodăriei și creșterea copiilor, munca de fabricare, împreună cu ai casei, sau în comun cu femeile străine, în muncă de elacă, lucrările de industrie casnică. Femeile țeseau pânza de in și cânepă, (plante textile de altfel pe care ele le cultivau, le pregăteau, le filau), până necesară familiei, țeseau postavul necesar îmbrăcămintei, țeseau covoarele, velințele, traistele, țeseau mătasa rezultată dela vermi de mătăsă de ele crescuți și îngrijiți. Femeile coseau întreaga îmbrăcăminte a familiei. În această muncă necesară, femeia a știut să puie pe lângă precizia și trăinicia în lucru, întregul bun gust în alegerea culorilor și desemnurilor, astfel că lucrul rezultat din această industrie casnică a făcut din toate timpurile fala artei naționale românești și obiect de cerere bine plătit pe piețele străine¹.

Bărbații construiau casele, lucrau lemnul făcând scule, vase sau mobilierul necesar, ușile, ferestrele și porțile, făcând care, cărufe, roți, împleteau coșuri, garduri, lucrau pielea făcându-și încălțăminte necesară lor și familiei lor, lucrau blana făcând căciuli și haine de iarnă pentru întreaga familie, ciopleau piatra pentru scări, fântâni, morminte și mori, răsuceau frânghii de cânepă, fabricau spirt

și grâne și fructe etc. etc. Un șir întreg și nenumărat de meserii pe care țăranul le exercita pentru necesitățile casnice, pentru trebuințele familiei. Bani erau rari, de obicei nu se producea mai mult decât erau necesitățile, iar trebuințele vieții erau puține și rar când țărani erau nevoiți să-și completeze cele necesare la târgurile periodice, din centrele mai mari.

Antonio Maria del Chiaro, de care am vorbit mai sus, în a sa „Storia...” constată în veacul al XVI-lea că românii erau „foarte capabili de a izbuti în toate profesionale” că „în general oamenii aceștia se pricepea la orice i-ai pune”, laudă dibăcia cu care se lucra la fabrica de sticlă care dădea produse ca fabricile din Polonia, laudă frumusețea tiparului din mănăstirile românești, laudă atelierele de țesut, fiecare casă fiind în acel timp o fabrică de lucruri utile și pline de artă. Din produsele industriei casnice țărănești se trimeteau în Ardeal și Turcia. Donițe și ciubere țărănești se trimeteau și în Crimeia la Tătari².

Urme puternice de industrie casnică sunt și astăzi și s'au păstrat cu toate condițiile sociale și economice care i-au fost potrivnice.

Boierii țării trăiau sau la Curtea domnească, sau la moșia lor. La țară, boierii trăiau în cereul închis al gospodăriei lor frumoase. În jurul casei lor, boierii aveau sute de robi, cari practicau toate meseriile, dela brutari și bucătari, până la eroitori și cismari, și cari îndeplineau primele necesități de lucruri fabricate. În casă, soțiile împreună cu fiicele boierilor, și fete de boieri mai mici, de țărani sau chiar de țigan lucrau acele minunate lucruri de țesătură, de cusătură și de broderie, care făceau mândria vechilor familii românești.

Casa românească în vechime era un adevărat atelier: mai mic la țăran, mai mare la boier.

Pentru lucrurile, care nu puteau fi fabricate în jurul casei boierești, boierii se adresau la meșterii din orașe, la meșterii de peste hotare și la neguțătorii stăni, care aduceau mărfuri fabricate din apus.

La început, cea mai mare parte din meșterii orașelor erau străini, sârbi, bulgari și sași în Muntenia, germani, armeni, unguri, greci, ruso-lituanii și evrei în Moldova. Cei dintâi cari au clădit în țările românești biserici de piatră erau străini, meșteri zidari străini aduși de domni sau de boieri în acest scop, dacă nu de străinii însăși pentru scopurile lor religioase sau războinice³. Cei dintâi meșteri zugrăvitori de biserici tot străini au fost⁴.

Topitul, turnatul, călitul și bătutul fierului nu l-au putut deprinde bine ai noștri, sau cel puțin ei l-au uitat de pe la 1250, când tatarii au adus în țările noastre pe țigani, meșteri fauri⁵. Tot străinii ne-au turnat și întâiele clopote, dacă nu ni le-au adus turnate gata în atelierele din țările lor⁶. Meșteșugarii dela orașe, în general și mai ales aceia cari se ocupau cu fabricarea lucrurilor de îmbrăcăminte, încălțăminte și de uz zilnic, au fost la început străini, vorbind o limbă străină. Acestora le-au urmat fiii și nepoții, cari au învățat românește, și apoi, nu mult prea târziu meșteșugurile au intrat în mâini românești⁷. Ofițerii austriaci în timpul ocupației Olteniei la începutul veacului al XVIII-lea recunosc că în Craiova și Oltenia erau mulți români cismari, eroitori, curelari, tăbăcari, cojocari. Și astăzi este o întreagă stradă în Craiova dealungul căreia se întind de-o parte și de alta prăvălii și ateliere de meșteri cojocari, o industrie românească izvorâtă din cele mai vechi timpuri, din și prin viața satelor înaintând în vremi moderne și prosperând⁸.

Aceștea sunt din timpuri mai noi, însă din timpuri foarte vechi meseriași în general erau în număr mic. Meseriași români lucrau cum am spus mai sus, marfă groasă, lucrări pentru țărani, care cerând oarecare îndemânare nu puteau fi făcute de ei înșiși în industria casnică, cum sunt: cismele, cojoacele, căciulile, hamurile și altele. Acești meseriași în cea mai mare parte erau ridicați din țărani, și veniți dela sate unde își practicau meseria, sau că ucenici în atelierele meseriașilor străini. Marfa mai subțire, pentru orașeni și boieri era lucrată de meșterii străini. Ei erau, cum am spus, aduși de domni sau de boieri, pentru lucrări întâmplătoare, dar au rămas, de cele mai multe ori, și s'au stabilit în țară unde câștigau bine. Acești meseriași harnici și pricepuți au făcut mulți ani prosperitatea orașelor românești. Lucrările care nu puteau fi făcute în țară erau trimise la meșterii sași din Ardeal, sau în Galiția, unde se fabricau puști, monede, argintării cu renume, haine „după moda românească”, sculțuri, clopote, și un număr nesfârșit de scule, sau reparații de arme, arcuiri și scule, pe care meșterii din țara românească nu le puteau face⁹. Tot acolo erau trimiși copiii moldovenilor și muntenilor pentru învățătura meșteșugurilor¹⁰.

⁵ N. Iorga. Idem, pg. 228.

⁶ N. Iorga. Idem, pg. 199.

⁷ N. Iorga. Idem, pg. 266.

N. Iorga, Drumuri și orașe în România. București, 1916. pg. 20.

⁹ St. Meteș. (op. cit. nota 1) pg. 222 și următoarele.

¹⁰ N. Iorga. Istoria comerțului românesc. Văleni de munte, 1915. pg. 87. Intre altele se poate cita un copil de eroitor din Roman trimis în 1436 să învețe bărbieria la Brașov. — E. Hurmuzaki. Documente privitoare la Istoria românilor. Buc. 1891—1914. vol. XV. pg. 22, vol. XI. pg. 798. Vezi și Meteș, pg. 222.

¹ N. Iorga. Istoria Românilor prin călători vol. I. Buc. 1920. pg. 175; St. Meteș. Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea, pg. 220.

² N. Iorga. Istoria Românilor prin călători. Buc. 1921. vol. II. pg. 60—61.

³ N. Iorga. Istoria Românilor în chipuri și icoane. Craiova, 1921. pg. 99.

⁴ N. Iorga. Idem, pg. 196.

Meșteșugarii sași au născut chiar mici industrii în jurul centrelor miniere, părăsite mai târziu, sau neîndestul de exploatare din cauza turcilor¹¹. Am văzut că era o veche exploatare a minelor de fier din Baia de lângă Suceava, unde în veacul al XVI-lea găsim și o fabrică săsească de bere. Apoi erau minele de fier din Tg.-Jiu și Baia de aramă din Mehedintzi, ambele în Oltenia. La Baia de aramă se scotea în secolul al XVII-lea 900.000 kg. de aramă pe an, mai bună

ca aceea din Asia mică¹². În afară de Ocenele de sare, destul de numeroase și bine exploatare din vechime (Tg. Ocna) tot de către oameni pricepuți veniți din alte părți.

N. Ghiulea

¹¹ N. Iorga. Istoria Românilor prin călătorii vol I. pg. 103, 187 și Sulzer: Geschichte des Transalpinischen Daziens.

¹² N. Iorga. Idem, pg. 283.

INVĂȚĂMANT, EDUCAȚIE

Imperativul energetic în apărarea națională

Când cetim în bugetele statelor că sumele cele mai însemnate, uneori întrecând toate celelalte poziții budgetare împreună luate, se acordă pentru apărarea națională, ne putem întreba dacă se urmează calea cea mai norocoasă în organizarea apărării și dacă rezultatele corespund sacrificiilor imense?

Constatarea generală și unanimă e că pretutindeni se face risipă enormă cu banul public; că apărarea națională și imperativul energetic sunt două noțiuni, care se esclud. Imperativul energetic, un principiu de valoare absolută, nici pe departe nu se împacă cu apărarea națională, în felul cum o fac cei chemați. Apărarea națională nici pe departe nu se face după percepțiile imperativului energetic.

Din multele nepotriveli și năsdărăvăni alegem două-trei.

De câteva decenii, marile puteri se iau la întrecere în construcția vaselor maritime de război. Se puse deci chestia cuirasei și a tunului. Se inventau aliage și se fabricau cuirase „impenetrabile”. Apoi se inventau proiectile, cari totuși să perforaze cuirasele. Când una. Când alta. Alternativ.

Dar mina și torpila cam trag dungă peste socotelile aceste. Emulația s'a împotmolit.

S'a procedat apoi la mărirea tonajului. S'a ajuns la dreadnought-uri, adevărate fortărețe plutitoare. Ambiția „națională” a statelor maritime era să aibă cât de formidabile și cât de multe dreadnought-uri. În frunte mergea, firește, Anglia.

Dar admiratul Togo, la Ciuzima, a cam sdruncinat groaza de aceste fortărețe, reeditând în dimensiuni gigantice ciocnirea biblică dintre David și Goliat.

Veni pe urmă războiul mondial, în care tactica lui Togo fu aplicată pe toate mărilor, scoțând la modă submarinul și în același timp hidroavionul, ca inamic al submarinului.

Averi imense, svârlite în fundul mărilor; fortărețe plutitoare, ce se demodează înainte de a se valida: unde e principiul energetic?

Dar să nu trecem peste mări și țări, ci să rămânem la nevoile noastre?

Forturile din jurul Bucureștilor au costat milioane.

În Decembrie 1916, adevărat tocmai în zilele de primejdie, pentru cari s'au construit, s'au dovedit că nu plătesc nimic.

Capitala, cu întreg brâul de forturi, s'a predat fără nici o pușcătură de tun.

Exclusiv din slăbiciunea comandamentului, Turtucaia căzu, fără multă rezistență, cu toate forturile.

Și în schimb, colo pe Valea-Juiului, fără fortificații costisitoare, generalul Drăgălina a aplicat lovituri teribile dușmanului năvălitor.

Căci adevărata apărare națională o face omul de inimă, omul instruit.

În bugetele noastre tocmai pregătirea e neglijată. Sunt ignoranți tocmai oa-

menii, din mâinile cărora ies — direct ori indirect — și gregarii și ofițerii.

Am vrea să știm de ce un învățător de școală primară nu merită retribuția, ce o are un sublocotenent? Și de ce un profesor de liceu să nu aibă rangul și beneficiile unui maior? Problema educației generațiilor tinere e mult mai grea decât dresagiul contingentelor de recruți. Iar în caz de primejdie națională, bieții „dascăli” de mulțori trebue să împlinească, pe câmpul de lupte, misiuni mai grele decât ofițerii activi.

Imperativul energetic ar cere, spre binele poporului nostru, ca ofițerii să fie adevărați dascăli, iar casarmele școlare. Numai în acest caz s'ar putea împăca societatea cu enormele sacrificii, ce le face pentru apărarea națională.

Suntem siguri că într'un viitor mai mult ori mai puțin departat, apărarea națională nu se va mai face cu bombe și raze ucigătoare, ci cu armele dreptății și ale iubirii evanghelice. Dar transformarea aceasta tot prin educație se va pune la cale și prin uniformizarea acestei educații evanghelice la toate popoarele.

În caz contrar, ne așteaptă soarta hunilor și vandaliilor.

Gavril Todica

Discuții și recenzii

Învățămintele dezastrului economic din Banat

Ceeace se petrece acum în Banat e de natură a neliniști însuș guvernul țării.

O serie nesfârșită de boli epidemice s'au întins asupra întregului Banat printru bovine, cai, oi, porci, paseri și gospodăriile oamenilor sunt ruinate ca niciodată.

Cauza epidemiilor ce bântuie fauna Banatului ar fi distomatosa (câlbeaza), iarba otrăvitoare ce a răsărit în abondanță în urma ploilor multe din vara trecută. Toamna caldă a adus un regim prielnic călbezei și de aici dezastrul incalculabil de astăzi.

Țărănimia noastră a ajuns la sapă de lemn. Cine să o ajute? Băncile n'au bani, nu pot acorda credite. Jalea este generală. Criza de bani este foarte simțită.

Se 'nțelege, că factorii economici din Banat au datoria imediată să sesizeze guvernul pentru a se veni într'ajutorul populației, cum se va putea.

Și acum să revenim la învățăturile dezastrului. Un ajutor al statului în asemenea împrejurări se poate acorda. Dar el nu va putea face față tuturor nevoilor. În viitor vor mai fi anotimpuri ploioase. Cum vom preîntâmpina dezastrele viitoare? Numai prin înființarea de asociații țărănești pentru asigurări de vite.

Ar fi regretabil ca oamenii să nu învețe nimic din acest dezastru.

Și acum este prilejul ca toți cooperatiștii idealiști, toți luptătorii pentru gruparea și acumularea de capital mic în asociații economice de sprijin mutual să descindă la sate și să organizeze poporul în micile cetățui cu ajutorul cărora pe viitor se vor putea salva de dezastru.

Niciodată n'a fost mai coaptă situația pentru propaganda cooperatistă. Cei cu spiritul practic au un teren potrivit, o atmosferă morală proprie înfăptuirii mutualităților, însoțirilor de credit, de asigurări și de alt fel.

Oamenii se vor lăsa repede convinși de puterea înmănușierii micilor lor economii.

În Banat bântuie o criză acută de bani. Țărăni sunt în pragul falimentului.

Se cade să li se stea într'ajutor. Organul Camerei agricole din județele Severin și Caraș, excelenta revistă de îndrumare agricolă Cartea satului de sub direcția dlui P. Grecu, dă detalii asupra ravagiilor distomatosei și are cuvinte emoționante despre cele „400.000 brațe plugare” rămase fără vite, „ne moare câmpul și murim și noi”, n'avem veterinari români, n'avem fonduri, camerele agricole se sbat pe uscat. Cartea satului cere imperios pentru breasla plugărească sindicate și cooperative agricole.

Să se facă. În zilele acestea s'a pus în vânzare cartea prețioasă a dlui prof. univ. N. Ghiulea, colaboratorul nostru: Asociațiile țărănești care este sprijinul și posibilitatea de instrucție a acelor cari vor dori să facă bine pentru popor și nu sunt complet edificați asupra problemei asociațiilor țărănești.

Despre cartea dlui N. Ghiulea vom mai vorbi. Ținem astăzi să semnalăm dezastrul economic al Banatului și să tragem concluziile ce se impun.

Ion Clopoțel

Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna” din Sibiu (5)

Ideile lui culturale

Dacă, în esență, ideile călăuzitoare în activitatea lui culturală, Slavici și le croise după principiile „Junimeii”, care-i călăuzise întâii pași sfioși în literatură, el n'a pierdut niciodată din vedere idealul ultim al vieții sale: unitatea culturală a tuturor românilor. Întru realizarea acestui ideal n'a cruțat nici o efortare și nici o jertfă personală. Stăruința lui a fost fiște, să mobilizeze toate puterile românilor din Ardeal, pentru pregătirea drumului spre acest ideal, ca el să poată fi ajuns cât mai curând. De aceea judecă cu asprime pe aceia cari părăsesc serviciul și dezertează într'o altă tabără, sau se abțin dela maximul de muncă ce l-ar putea realiza în slujba idealului. Poate judecata lui era uneori nedreaptă, căci pleca dintr'un exces de zel, dar tocmai aceasta este cea mai bună dovadă despre sinceritatea intențiilor sale curat românești, cari i-au fost contestate de multe ori în această epocă.

Astfel îl condamnă pe *George Alexics*, când află că face comunicări la Academia maghiară din Budapesta despre viața culturală a românilor. Spune, că un român nu trebuie să participe la lucrarea literară a maghiarilor, cari se pot informa singuri despre viața noastră culturală, dacă îi interesează aceasta. „Ne doare pe toți, serie el, când vedem că cineva, care a eșit din mijlocul nostru își consumă puterile, multe puține, câte sunt, ca să ridice nivelul cultural al vre-unui alt popor, pe când noi înșine avem atâta trebuință de puteri active”⁸.

Mai mult îl revoltă atitudinea asemănătoare a doctorului Victor Babeș, pe atunci profesor extraordinar la universitatea din Budapesta. Babeș era un bacteriolog, iar bacteriologia o știință nouă pe atunci. La universitatea din București se proiectase creierea unei catetre de bacteriologie, care avea să fie încredințată tocmai lui Babeș, singurul nostru specialist în această materie, în vremea aceea. Dar gazeta din Timișoara „Luminătorul” voia să opriască pe savantul român să plece la București, pentru a contribui acolo la înălțarea prestigiului științei românești. În „Luminătorul” se scria că doctorul Babeș se desparte cu greu de „patria lui”, adică de Ungaria și ar fi o „pierdere enormă pentru noi”, ardelenii, dacă el trece munții să lucreze în București, nu în Budapesta.

Slavici cu condeiul indignat îi răspunde „confratelui” din Timișoara, prin coloanele „Tribunei”, scriind: „Servim patria noastră pe toate terenele ce ni se deschid în ea, dar nu servim națiunea maghiară, la lucrarea ei culturală nu luăm parte, pe aceasta are să o servească ea însăși. Și dacă, aici în patria noastră nu ni se deschide teren de activitate, ne ducem acolo unde îl găsim, cu inima înduioșată, dar ne ducem, căci vrem să lucrăm. Așa are să facă și dr. Victor Babeș, acesta-i un principiu”⁹.

Polemica născută din acest răspuns al lui Slavici a ținut vreme lungă și ea a alunecat uneori dela chestiunea de principiu, cum o vedea directorul „Tribunei”, la o nedemnă chestiune personală. Cei, cari nu înțelegea imperativul unei conlucrări culturale a tuturor românilor, îl învinuiau pe Slavici că strică armonia între românii din Ungaria. Slavici îl asemăna pe Babeș, care trebuia să meargă la București să facă știință, cu dascălii înaintași, cari își părăsiseră odinioară căminurile lor spre a trece munții, unde puteau lucra liberi pentru dezvoltarea culturii românești, iar „Luminătorul” se cobora la meschine intrigi personale, ca să-l discrediteze pe Slavici, cum făceau și alte ziare românești de dincoace de munți, cărora li se părea că el nu este destul de ardelen.

Ultimele lămuriri date de Slavici în această chestiune sunt

o înălțătoare lecție de naționalism creator, cu greutatea lecțiilor similare, pe cari le știa da Nestorul Presei românești din Ardeal, George Barițiu.

„Am trăit, serie el, timp de zece ani în România,¹⁰ acolo în România m'am făcut om, acolo am petrecut în o plăcută activitate cea mai fericită parte din viața mea, acolo, în mijlocul celor mai distinse capete ale societății române, m'am deprins a fi rob al cauzei culturale române: mi-se va ierta dacă pun centrul vieții noastre culturale la București, mi-se va ierta dacă pentru mine soarele la București răsare și pulsațiunea culturală românească din București pornește, mi-se va ierta, dacă îi socotesc fericiti pe aceia, care pot să iee parte la lucrarea culturală ce se săvârșește în București și mângăiat mă simt de gândul, că îmi este dat și mie să ajut pe ceice propagă cultura realizată de români, mi-se va ierta, dar și sentimentul de repulsiune, pe care l-au produs în mine cuvintele „credem că trecerea d-lui dr. Victor Babeș poate să fie de un mare folos pentru vecinul nostru regat român, poate să fie folositoare și bine corespunzătoare pentru interesele private materiale ale celor ce trec... dar pentru noi această nefericită trecere este o enormă pierdere națională”.

„În lucrarea culturală una suntem cu toții; nu poate să fie vorba de ardeleni, de moldoveni, de munteni, nici de bănățeni, ci numai de români în viața culturală și acela dintre români, care produce vre-o lucrare de valoare, pentru toți românii o produce și e indiferent unde s'a născut el și unde locuiește, dar foarte important, ca să fie acolo, unde poate să lucreze în cele mai favorabile condițiuni”¹¹.

Principiul duce la atitudini hotărâte în chestiuni parțiale; idealul se realizează prin eforturi împărțite în cazuri speciale și în categorii speciale, iar un ideal cultural se realizează prin instituții create din nou spre acest scop, sau instituții vechi adaptate acestui scop. Slavici dădea toată atenția instituțiilor de cultură, pe cari le aveau, sau și le creiau românii din Ardeal.

Între aceste instituții locul întâi îl are școala. Școala a dat conștiința națională clasei culte la începutul veacului trecut, ea trebuia să răspândească acum cât mai multă lumină în popor, cultivând aceeași conștiință națională și pe de altă parte ea trebuia să contribuie la înfăptuirea aceluia ideal al vremii, pe care mereu îl striga Slavici în scrisul său: unitatea culturală a tuturor românilor.

Grija pentru școala poporului o avuse în măsură suficientă arhierul Șaguna, unul dintre idoli lui Slavici; el însuși și-a îndreptat atenția mai mult spre școlile chemate să formeze societatea cultă românească, la înălțimea spiritului vremii și ca să poată fi pătura reprezentativă a poporului român.

În întâiul an de existență al ziarului de sub conducerea sa, Slavici publică un studiu despre un institut de învățământ din București, *Asilul Elena Doamna*, pe care-l cunoștea de aproape, căci fusese profesor acolo¹². Pe temeiul datelor speciale adunate de profesorul Minescu, el scrie istoria acestui azil, cu originea în „cutia milelor” a lui Vodă Alexandru Ipsilanti, o casă pentru ajutorarea copiilor găsiți. Institutul de binefacere, care ocrotea și în vremea aceasta aceeași categorie de copii și anume fete, purta numele Elenei, Doamna lui Cuza Vodă, fiindcă ea dăduse cel mai călduros sprijin la reînvierea lui, dar institutul se bucurase deopotrivă de supravegherea părintească a Reginei Elisabeta și apoi a drului Carol Davila, care-i dăduse o nouă

¹⁰ 1874—1884.

¹¹ *Idem*, „Tribuna”, IV. Nrii 65—66.

¹² La „Foița” Tribunei, I. Nrii 45—49. Extras și în broșură.

⁸ O chestiune de principiu, „Tribuna”, IV, No. 35—36.

⁹ *Idem*.

organizare, în timpul când a servit și Slavici acolo în calitate de profesor de pedagogie și limba română.

Când a scris studiul, Slavici a accentuat în special opera de caritate a acestor sprijinitori ai institutului voind să dea concetățenilor săi o pildă de caritate fericit înfăptuită. Indemna prin aceasta la danie pentru „așezăminte de cultură și binefacere“.

În curând are ocazia să recomande acest institut și ca o pildă pentru educația și instrucția ce li se dă fetelor acolo, după ce pilda de caritate își făcuse parcă efectul.

Intr'adevăr în toamna anului 1885 se înființează școala română de fete din Sibiu. Ca pedagog și profesor, cu experiență de câțiva ani de catedră, pe Slavici îl interesează dela început ideea înființării acestui nou focar de cultură românească în Ardeal și ține să-și spună părerea cu privire la organizarea școlii¹⁵.

Două lucruri cere el dela această școală: 1) *instrucție bună*, adică o pregătire intelectuală a fetelor la nivelul pregătirii ce o câștigau femeile culte maghiare și germane în institutele lor similare. Femeea română cultă să nu fie în nici o privință mai pe jos de femeile culte ale naționalităților conlocuitoare. Pentru aceea, pe lângă învățarea limbilor maghiare și germane, limbile societăților cu cari stăm în legătură, — o necesitate de ordin practic, — fetele trebuie să mai învețe literatura acestor popoare și în special literatura germană, „în care li se oferă iconele culturii generale“, de care au lipsă femeile. Ele mai au lipsă de o oarecare „destoinicie în lucrul de mână, în desen, în muzică, în recitări și declamațiuni, în sfârșit în toate acele „nimicuri“ femeiești, cari ridică farmecul femeii de societate și-i dau darul de a umplea de viață casa în care intră“. Apoi, un lucru foarte important, cultura lor să fie și românească. De aceea să li se mijlocească „o cunoștință aprofundată a literaturii noastre și a întregii noastre vieți, în deștărtarea iubirii pentru tot ceace este isvorit din sufletul poporului român“. 2) De aceeași importanță este a doua latură a chestiunii: *educația sau „creșterea“*, care li se va da fetelor. Slavici spune că societatea românească are nevoie de femei, cari să-și asigure existența prin munca lor onestă. Femei *de muncă*, nu femei „de societate înaltă“, care vegetează toată viața, să dea școala nou înființată. În această privință găsea el un model de imitat în „Azilul Elena Doamna“, al cărui organizație o făcuse cunoscută publicului cu un an înainte.

Asupra acestei probleme stăruie într'un articol special¹⁶, când are la îndemână proiectul de organizare al școlii, publicat de „Asociațiune“, patroana ei. Discută aici amănunțit funcțiunea diferitelor organe de conducere, sau de control, ale școlii, dela directoară („directriță“, serie el) până la economul institutului și stăruie în special, din nou, asupra bunei educații, care va trebui să li se dea fetelor aici.

Această stăruință a lui Slavici asupra direcției în care avea să se facă educația fetelor la această școală, ar putea fi interpretată ca pornind dintr'o teamă a lui, că persoanele cari formau comitetul de organizare al școlii vor da o altfel de direcție de educație decât aceea de care, după credința lui, avea nevoie pe atunci poporul român din Ardeal. Și ne îndeamnă la această presupunere constatările ce le face Slavici după întâiul an de existență al școlii.

Cu ocazia întâiului examen, în primăvara anului 1887,¹⁷ el constată frumoase rezultate în ce privește învățământul, cari îndreptățesc speranțe bune pentru viitor. Fete cari cercetaseră înainte numai școli streine, acum vorbeau frumos românește; — acesta era un motiv de bucurie. Apoi programul de învățământ fusese aproape epuizat. Dar, pe lângă toate acestea,

școala avea un defect „din naștere“. Școala avea aerul de pension aristocratic, potrivit numai fetelor din familie mai „cu rang“.

În parantez însemnez aici, că până după războiul mondial, adică până când această școală s'a transformat în liceu, sub controlul direct al Statului, român acum, credința aceasta, despre aristocratismul școlii române de fete din Sibiu, a stărunit în popor. Un preot dela sat spunea că din acest motiv preferă să-și trimită fata la o școală streină, în loc să o ducă la această școală românească.

„Mi-e greu să spun aceste lucruri, scrie Slavici,¹⁸ dar trebuie să le spun, pentru că noi toți, care suntem ieșiți din popor și mai păstrăm încă iubirea și venerațiunea pentru opincă și cătrînță, să punem umăr la umăr și să stărpim din inimile copiilor asemenea fumuri aristocratice și urite... Suntem cu toții o singură clasă socială, toți deopotrivă oameni, cari s'au ridicat prin munca lor onestă și n'au să se simtă jenați unii de alții“.

În condamnarea acestei direcții „înfumurate“, Slavici este fără milă.

„Noi românii n'avem încă, și nici că trebuie să dorim a avea cucoane mari, femei de expozitură, care sperie lumea cu toaletele lor scumpe și elegante și sunt lînse și prelînse în miere dulce, când se ivesc în „societate“, iar acasă la ele sunt poate adeseori nesuferite, se ceartă ziua toată cu bărbatul și își bat servitoarele și copiii, dacă îi vor fi având. Ne trebuie femeii destul de culte și de instruite, pentru că conducă educațiunea copiilor noștri și să reprezinte cu onoare casele noastre, dar deprinse cu gândul că vor avea să muncească alături de soții lor, să ștergă pravul, să conducă bucătăria și spălatul rufelor și să cârpească sdrențele noastre și ale copiilor noștri“.

Astăzi, când femeile aspiră să lupte în piața publică, alături de bărbații, pentru idealuri politice, sau sociale, părerile lui Slavici vor părea cel puțin învechite. Ele au stărunit însă valvă și atunci când au fost exprimate. Dar nu pentru că lumea le-ar fi găsit neîntemeiate. Polemica pornită din aceste „învinuiri“ a dovedit tocmai temeinicia lor și a dovedit că într'adevăr erau două păreri în opinia publică cu privire la rostul educativ al școlii de fete și triumfase dela început cea mai puțin populară, contra căreia se ridica cu atâta hotărâre Slavici.

În sprijinul său, printre alții, Slavici găsește tocmai pe secretarul de atunci al „Asociațiunii“, Gheorghe Barițiu, care deasemenea își exprimase temerea că institutului i-se va impune o direcție aristocratică. Iar la urmă făcuse o declarație, spunând că „comitetul Asociațiunii lucrează prin o educație rațională să combată *fumurile patriciene*“ — care era destul de elocventă pentru chestiunea în desbatere.

N'am putea spune că Slavici s'a ales cu un triumf prea mare în urma acestei polemici, prelungită până în anul următor. Personal însă el a pierdut. Catedra ce a avut-o în anul întâi de existență al acestei școlii, acum și-a pierdut-o. Soția lui deasemenea își pierde postul de directoară, ce-l avuse la una dintre școlile „Asociațiunii“. Era deci mai curând o înfrângere. Dar o atitudine nu se valorifică totdeauna numai prin rezultatul ei imediat asupra persoanei care a susținut-o, uneori altul decât cel îndreptățit.

(Va urma)

Olimpiu Boțog

¹⁵ Criza școlii de fete din Sibiu, Tribuna, IV. 213.

¹⁶ Organizarea școlii de fete din Sibiu, Tribuna, II. 184.

¹⁷ Idem, ibid. 186.

¹⁸ Școala s'a deschis numai în toamna anului 1886.

Toată lumea citește:

Revoluția din 1918 și Unirea
Ardelului cu România

de ION CLOPOTEL Prețul Lei 100

Cronici culturale și artistice

Liga Culturală și serbarea din 24 Ianuarie în Cluj

Clujul românesc așa de rar are prilej să întrunească pe toți românii de aici la o serbătoare națională. Și aceasta de sigur numai din cauza politice afurisite ce se face la noi, care pretutindeni samănă cu mână plină ura și vrajba între frați. Uite aici avem trei ziare de partid. Fiecare înjură pe celalalt și trage foc la oala sa politică, strigând în gură mare, că noi singuri avem brevetul de a fierbe fericirea statului și neamului. Lumea cuminte și serioasă privește cu desgust toată această îngustă politică de partid, mincinoasă, în dosul căreia se ascunde căpătuirea și înălțarea unor partizani șterși și exploatarea nemiloasă a unei țări care de opt ani se zbate înfrigorată pentru a afla drumul cel drept al consolidării sale.

La societățile culturale sau de altă natură de asemenea, pentru a le împiedeca munca pentru binele obște, se caută, cine e la temelie lor: ardelean „regionalist“ ori regățean sau ortodox, ori unit. Nu se poate înfieră îndeajuns acest fel nenorocit de a împărți membrii și sprijinitorii unei societăți după provincii și confesiuni, de unde urmează critica și lipsa de ajutor între ele, sfărâmând astfel unitatea de muncă pe teren material, moral-cultural pentru înțărirea statului și neamului românesc.

Societatea care dela înființarea ei a privit cu ochii ei de vultur tot pământul românesc, fără deosebire de români subjugăți și confesiuni, luptând exclusiv pentru desrobirea lor și întemeierea României-Mari, — e „Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor“. „Liga“, care tinde prin cultură să unească în cuget și simțiri pe toți românii, are acum în Cluj o secțiune. Comitetul de conducere e compus conform tradiției binefăcătoare din ardeleni și regățeni, uniți și ortodoxi. Nu se putea o alegere mai nimerită de președinte al Ligei din Cluj ca: Dr. Gh. Moroianu, profesor la Academia de înalte științe comerciale, care din tinerețe e strâns legat de ea, ca aprig propagandist al scopurilor ei în străinătate și președinte al ei în Paris. Om neobosit, fire de entuziasm tinerească fără de care o societate de propagandă vestejește, organizator dibaciu, cunoscător sigur și larg al culturii românești ca și al altor culturi din apusul Europei, căci în Belgia, Franța și Germania și-a făcut temeinicile studii ale tinereții sale, ajungând astfel să ocupe posturi importante în ministerele din București, apoi ca consul în Anglia, Germania și Austria, unde a reprezentat cu pricepere și devotament țara aducându-i reale servicii prin munca și relațiile sale întinse cu cele mai înalte persoane din statele unde ani de zile a stat. Povestitor cu lexicul bogat și colorat ne-a dat frumoase bucăți literare publicate în revistele „Sămănătorul“ și „Literatura și arta română“, care retipărite, s'ar ceti și astăzi cu plăcere.

Aceste însușiri l-au împiedecat pe d. Moroianu să joace un rol de seamă în viața politică a Ardealului liber pentru desrobirea căruia în sacrificiu îi pot sta alături abia 2—3 din fruntașii ardeleni de azi.

Serbarea Unirii din 24 Ianuarie aranjată de „Liga culturală“ în Teatrul Național din Cluj a dovedit că glasul de chemare al acestei societăți naționale are un adânc răsănit în populația românească de aici. Teatrul rareori a cuprins atâta lume entuziastă ca în această zi. Acesta e un semn îmbucurător,

rător, că publicul românesc dă o deosebită atențiune serbărilor organizate de „Ligă“ care trece peste orice considerații de partid, de provincii și de confesiuni, pentru a îmbrățișa și a împărtași cu toată sinceritatea și căldura idealul de unitate sufletească a tuturor românilor. Cuvântarea simțită din acest prilej a dlui Moroianu despre „Unirea Principatelor și contribuția românilor din Regat pentru Marea Unire“, a fost o lecție de patriotism cuminte și cu tăle pentru cei de astăzi, cari trebuie să înțeleagă că România Mare nu-i rodul exclusiv al câtorva fruntași liberi sau desrobiți, ci al nenumăratelor generații de muncă și jertfă, cari nu s'au gândit niciodată să-și prezinte polița de sacrificii pentru neam înaintea unor adunări sau alegeri democratice, pentru a le da scaune de miniștri. Aplauzele dese și la timp au arătat că conferențiarul a fost deplin înțeles. Când s'a amintit ajutorul Franței dat idealului nostru național, publicul a făcut o vie manifestație de simpatie surorii mai mare, care era reprezentată la serbare prin consulul ei. Urarele nesfârșite au acoperit telegrama mișcătoare adresată Regelui nostru, ca „Dumnezeu să-i întărească prețioasa sănătate“. S'a văzut aici ce adânc și unanim e iubirea noastră pentru Dinastie.

Corurile, apoi cântările, declamațiile câtorva artiști și artiste și jocurile au contribuit mult la înălțarea nivelului acestei serbări naționale. „Liga“ va căuta să procure cât mai des astfel de prilejuri de recreare și înfrățire sufletească, publicului românesc din Cluj.

• Ștefan Meteș

TEATRU

„Smochine din Sicilia“ și Reluări

Ne ispitește gândul să vorbim de potrivita alegere a acestei schițe dramatice pentru împărțășania publicului nostru cu teatrul unui dramaturg cu renume al zilelor noastre. Dar imaginea salei aproape goală de public dela premieră, — neschimbat aceeași imagine dela cele mai multe premiere ale stagiunii — ne înfrânge ispita și ne dăm seama că am intona o notă falsă. Interesul publicului pentru scena noastră este încă scăzut. Și sunt motive pentru acest desinteres. Amintim numai insuficiența primenire a „capitalului uman“ al teatrului: actorii, după dezertările înregistrate în preajma noului an. Dar este și o dovadă de sărăcie sufletească a „marelui“ public, care n'are curiozitatea să cunoască un autor, nou pentru noi, dar despre care vorbește elogios de câțiva ani încotă întreagă lumea cultă. Mai ales că spectacolul a fost completat cu o reluare de succes a unei stagiuni trecute.

Intre împrejurări normale, ne închipuim presa locală aliată cu conducerea teatrului nostru pentru a regăsi pe fiul răătăcit. Sugerăm această idee conducerii teatrului, care ar trebui să facă întâiul pas pentru această alianță de ofensivă culturală.

„Smochine din Sicilia“ este o piesă cu subiectul redus la elementul esențial dramatic. S'ar fi putut desfășura acțiunea și în trei acte: prin intensificarea coloritului local, prin dezvoltarea contururilor sufletești ale personajilor, prin motivarea mai dramatică, în sensul acțiunii mai dezvoltate, a conflictului. Interesul spectatorului însă poate că n'ar fi fost atât de intens în acest caz.

Astfel avem în față numai ciocnirea ele-

mentelor și fatala înfrângere a eroului. Motivarea psihologică e inteligent făcută, dar totuși narativă.

Țăranul naiv, bun, la suflet și einstit, care se jertfește pentru a face viitor unei fetițe dotate cu o voce rară, în stare să cucerească lumea întreagă prin farmecul și prin distincția ei, revăzându-și protejata, — pe care o iubea cu o nădejde alimentată de scrisorile ei, — în noui împrejurări de viață, simte prăpastia care-i desparte acum pentru totdeauna, își închide durerea în suflet și se întoarce acasă ca un înfrânt al vieții. Nici o situație așa numită bizară nu are piesa. Psihologie comună, în senzul frecvenței și o factură dramatică realistă, cu mult talent condusă. De aceea o socotim potrivită ca introducere în teatrul lui Pirandello.

Din interpretare reținem: debutul curajos al d-rei Viorica Porușiu; participarea valoroasă a d-nei Natalia Ștefănescu, revenită pe scena teatrului nostru, pe care o părăsise lăsând un gol în urmă-i; și jocul nuanțat, cu nerv și cu mult conținut sufleteș al d-lui Voicu, în rolul principal.

Reluarea dramei lui Kistemaekers: Instinctul, a fost un prilej de pășire pe scenă a directorului teatrului, d. Z. Bârsan, care are în această piesă un rol favorit, după cum reluarea comediei lui Sardou: M-me Sans-Gene, în săptămâna trecută, a adus pe scenă din nou pe d-na Olimpia Bârsan. Până aici n'ar fi nici un rău, dacă pe aceeași ușiță, pe care a intrat d-na Bârsan, nu s'ar fi strecurat și d-na Miriam, pe care o credeam îndepărtată pentru totdeauna dela teatrul nostru, spre binele acestei instituții.

D-na Miriam a apărut și în Instinctul, într'un rol insuficient pregătit. E piaza rea a teatrului.

Fapt este că dânsa n'a fost singura insuficiență a spectacolului. Pregătit în pripă, cași multe alte spectacole, acesta încă ne-a dat destule bălbăieli și incoherență. Avem impresia că se urmărește extenuarea artiștilor noștri buni. Spre ex. d-ra Virginia Cronvald. Această artistă cu un incontestabil talent este silită să iee în fiecare piesă câte un rol, ori i-se potrivește, ori nu. I-se distrug nervii astfel și i-se răpește puțința de evoluție normală spre culme în direcția indicată de aptitudinile sale specifice. Nu putem lăuda o astfel de gospodărie.

CONCERTE

Sinfonicele filarmonice G. Dima

Insemnăz cu bucurie reluarea concertelor simfonice populare ale societății filarmonice „Gh. Dima“. Populare, nu pentru că execuția lor ar fi sub nivelul artistic, căci orchestra o formează elemente din orchestra Operei, iar dirijor este distinsul profesor și compozitor Marțian Negrea, ci populare, pentru că o mică taxă de intrare permite celor mai largi straturi ale populației orașului nostru să le cerceteze. Și mai ales populației școlare, care-și poate face aici educația muzicală.

Căci acesta este scopul filarmonice: educația muzicală a mulțimii, care n'are nici timpul și nici puțința să frecventeze toate audițiile muzicale de elită.

Auditorul a fost de astădată destul de numeros. Dacă se alegea o Duminecă fără matineu de operă, care strânge în sala teatrului același auditor, pe care îl țintește și filarmonica, publicul putea fi și mai numeros. Sperăm să vedem odată sala plină la aceste concerte, cea mai sănătoasă recreație, în ziua Duminecii, după o săptămână de muncă continuă.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

Liga împotriva favoritismului

Nu știm unde ar fi avut mai mult rost decât la noi. Pentru că micării favoritismul, cu toate nuanțele lui mai mult sau mai puțin cunoscute, nu este o lege ca aici. Să mă ierte „regionaliștii“ de pe o parte și de pe alta a Carpaților — căci sunt și „dincolo“ oricât am fi învinuiți numai noi de această meteahnă păcătoasă — să mă ierte când atribui favoritismului caracterul de „lege“ a societății noastre întregi. Pentru că o simplă privire peste feșul cum se poate câștiga astăzi o situație în Ardeal, poate constata acceptarea în fond a „legii“, de care vorbeam, punerea tuturor speranțelor în ea, ori câte ar fi protestările de formă.

Și totuși reacțiunea împotriva lui n'a apărut la noi. Ea s'a manifestat în formele unei ligi eroice — cel puțin așa o anunță programul de acțiune — într-o țară, în care ori câte ravagii ar fi făcut războiul în moralitatea publică, totuși s'a păstrat un profund respect al legii și al valorilor. E vorba de Franța. Câțiva idealiști încorpăți — acolo e doar țara idealismului clasic — au alcătuit o lege care are de scop demascarea tuturor operațiilor favoritismului și afișarea lor în fața opiniei publice. Se vor denunța ceice și-au câștigat o situație prin nepotism, politicianism și alte isme înrudite cu acestea; se vor infiera toți ceice i-au ajutat cu astfel de mijloace; iar membrii ligii declară solemn, la intrarea în rândurile ei, că nu vor ceda nici uneia dintre tentațiile multiple ale favoritismului.

Vă închipuiți fiorul universal care ar trece pe la noi la vestea alcătuirii unei astfel de ligi, de către o seamă de oameni într-adevăr eroici... Câte situații, răsărite din nimic după războiu, nu s'ar clătina; câți propovăduitori de morală pentru opinia noastră publică, n'ar fi demascați!

...Dar îmi opresc imaginația aci. Nu vreau să chinuți prea mult pe cei „cu musca pe căciulă“. Și apoi cu legile se pot lupta numai eroii, și exemplare din această specie rară, cari ar putea să înceapă lupta împotriva favoritismului — nu găsesc.

Horia Trandafir

Ungaria revanșardă. — Cine a avut prilejul în acești opt ani de după unire să treacă prin țara cu cari unii inconștienți, cari nu știu ce însemnează astăzi opinia publică, vreau să ne lege într-o „uniune personală“, a putut constata că experiența dureroasă din ultimii ani n'a schimbat aproape cu nimic mentalitatea conducătorilor ei. Aceiași lipsă de înțelegere a realității, care merge uneori până la absurd. Generației actuale i-se picură zi de zi — prin presă, prin asociații patriotice, de pe catedra școlarelor de toate categoriile — otrava răzburării de mâine. Acolo nimeni nu credea să privească spre un viitor de pace, așa cum îl văd adesea celelalte țări, prin lanterna magică a Genevei. Dimpotrivă; ai impresia că se dorește un războiu cât de apropiat, oricât de dezastruos i-ar fi consecințele, numai pentru astâmpărul care l-ar aduce celui sentiment clocotitor de ură. O nouă știre primită din Pesta ne întărește și mai mult în convingerea noastră. Pe la mijlocul lunii trecute se inaugurasă acolo o asociație a micilor burghezi, cu scopul de a fi ținuți în continuu contact cu evenimentele politice externe și a studia liniile largi ale acesteia. Prin urmare pregătire înăun-

tru, pe toate căile posibile și orientare în afară pentru întreaga opinie publică.

Subliniem faptul pentru că el este într'un izbitor contrast cu ceace se petrece în opinia noastră publică. Aci rari sunt ochii cari se îndreaptă îngrijorați peste graniță; o ignoranță și un cras indiferentism stăpânește pretutindeni. E drept că frământările politicii interne au îndreptat atențiunea și pasiunile spre organizarea statului nou. Dar se uită că acest stat nou trage astăzi mult mai greu în cumpăna politicii externe; că amenințările mocnesc aproape la toate hotarele; că după alcătuirea Societății Națiunilor politica externă a luat o orientare cu totul nouă, cu mult mai dependentă de opinia publică, decât de tainele diplomației. Afară de cronicile regulate ale d-lui N. Dașcoviți, publicate în paginile acestei reviste, nu găsim micări o informație precisă, constantă și bine orientată în evenimentele politicii externe. Căci telegramele cari apar zilnic în ziare sunt redactate în termeni atât de vagi, încât nimeni nu le citește, sau chiar dacă le-ar citi puțin i-ar folosi.

Dreptul românesc în orașele ardelene. — Ceace se întâmplă la Brașov e foarte simpatomatic și putem vorbi chiar de o anomalie de care credem că minoritarii se vor scăpa văzând eroarea. Sașii și maghiarii dau lupta pentru a exclude elementul românesc din fruntea treburilor comunale. În plină țară românească și într-o vreme de necesară reprezentare a tuturor populațiilor în administrația publică, este moralicește o imposibilitate ca românii brașoveni să fie bruscați, alungați din reprezentanța comunală. Minoritarii brașoveni ar trebui să fie mai precauți și să nu provoace, căci altfel își pierd simpatiile reale ce le mai au printre intelectualii români lipsiți de șovinism. Deci să se facă loc și românilor în gospodăria națională a orașelor ardelene!

Obiceiul bun. — Intelectuali de seamă și șefi ai administrațiilor publice și partikulare din Cluj se întâlnesc, în serie, în fiecare Duminecă la masa ospitalieră a episcopului Clujului, P. S. Sa Nicolae Ivan. Obiceiul durează de câțiva ani. Se leagă vorbă despre problemele zilei și cu toții constată cât de necesară este o sociabilitate sporită, căci viața cu neajunsurile și grijile ei ne îndepărtează unii de alții. Schimbul de vederi este o necesitate pentru o ființă socială. Obiceiul prea sfînșiei sale este laudat căci contribuie la îndulcirea moravurilor și dă prilej de creare a punților de trecere dela suflet la suflet. Este încă o ocazie de regrupare, de împropătare a năzuințelor sociale.

Evenimentele din Extremul Orient — Țara oamenilor galbeni e frământată de o vreme încoace de serioase tulburări interne. Se petrece acolo o criză care va avea reale repercursiuni nu numai asupra viitorului Asiei ci și asupra acelor dintre Europeni, care-și susțin, în mare parte, civilizația prin exploatarea ignoranței milioanele din Răsăritul îndepărtat. E vorba, în primul rând, de Anglia. Evenimentele ce se petrec în ultimul timp în China o pun într-o serioasă îngrijorare. Căci o parte dintre beligeranții războiului civil chinez — sudistii — s'au îndreptat împotriva Shanghaiului, plin de supuși anglo-saxoni, cari s'au simțit până acum în deplină siguranță sub puternicul protectorat al mării puteri. Se vorbește, cu

drept cuvânt, de o propagandă sovietică printre sudisti. Se pare că bolșevicii vreau să se răzbune acolo pentru piedicile cari li-se pun în Europa în fața propagandei lor.

Nerecunoscând în guvernul sudist o autoritate cu depline puteri, Anglia a dus până acum o politică de tratative nehotărâte, cari i-au scăzut mult prestigiul în fața răsculaților. De acum însă, se pare că a luat o atitudine categorică. Cel puțin așa ne fac să credem comunicatele ministerului de externe englez în cari se vorbește de formidabile forțe maritime și de uscat cari au pornit în zilele trecute pentru extremul orient. Este semnificativă apoi politica celorlalte state cu concesiuni în aceeași regiune chineză: Deoarece ura răsculaților se îndreaptă în primul rând împotriva supușilor englezi, Franța, Japonia și Statele-Unite duc o politică de expectativă; în dosul acesteia trebuie să rânjească rivalitatea, care a existat totdeauna între marile puteri, cu toate frazele pacifiste cari curg zilnic din birourile lor de propagandă.

Orișicare ar fi fizionomia actuală a turburărilor din China noi remarcăm un singur fapt de mare importanță pentru viitorul Asiei: trezirea conștiinței naționale la popoarele de acolo. Parisul este plin de afișele „Junilor chinezi“, cari pretind dreptate pentru milioanele de frați de acolo. S'a spart zidul care încercuia China de atâtea veacuri; lumea care a profitat de grosimea lui — se înfioară...

Oligarhii nu se dau bătute. — Foștii latifundarii ai Ardealului, neliniștiți în alcururile lor acum sărăcite, au plănuit o luptă dărză contra reformei agrare. România a fost ademenită și atrasă în cursă: a admis un tribunal de arbitraj peste capul Societății Națiunilor și peste suveranitatea parlamentului român care a hotărât exproprierea. Am citit deciziunea fermă a camerei de a nu admite imixtiunile externe și de a declara incompetența tribunalului de arbitraj. Credem că acest proces este definitiv lichidat. Să învățăm însă minte pe viitor și să ne întărcăm de superficialitate: România să fie mai prudentă și să nu mai cadă în cursele oligarhiei maghiare, care mai are încă putere de a întreține dincolo de frontiere procesul reformelor noastre democratice. D. Beneș se laudă în „Prager Presse“ că Cehoslovacia a isbutit să înlăture orice autoritate exterioară în chestia reformei agrare. De ce nu ne putem și noi lauda astfel?

Severitate exagerată. — Ducele Mussolini este tot mai răpit de viziunea anticității și vrea să reconstituie vechi fizionomia. Intre altele exclude pentru femei studiul filosofiei. Femeia romană era lipsită de drepturi civice și putea fi chiar vândută. Va fi posibil ca femeia modernă să se lase retrogradată în inferioritatea antică? Cultura și mijloacele sale intelectuale o vor ajuta să se apere biruitoare de servitute. Insuș studiul filosofiei o ajută să-și domineze patimile și să se intelectualizeze păstrându-și egalitatea perfectă în viața privată ca și pe arena publică. Ducele încearcă învierea unei stări complet compromise: păcat de atâtea exagerare!

Abonați „SOCIETATEA DE MAINE“

Adresa abonatului :

„LAPKIADÓ”

Societate Anonimă

CLUJ

Execută tot felul de lucrări aparținând industriei grafice, cu prețurile cele mai avantajoase. Primește lucrări din orice parte a țării. Posedă cele mai noi mașini „Intertyp” de cules.

Primăria Municipiului Cluj

No. 1646—1927 cons.

Anunț

Se anunță concurs public pentru materialele necesare întreținerii de lucrări edilitare pe anul 1927 și anume:

1. Benzină, ulei, valvolină etc., necesară pen'ru întreținerea celor 9 vehicule ale primăriei.
2. Ciment portland pentru asfaltare etc.
3. Tevi de beton.
4. Furnizarea sfărâmurilor de granit și petrișului din Someș pe străzi și drumuri comunale.
5. Cuburi de granit în diferite dimensiuni.
6. Unelte de fier.
7. Lemne de construcție de brad cca 3 vagoane.
8. Lemne de construcție de stejar cca 10 vagoane.
9. Mastix și bitum cca 10 vagoane.
10. Două cazane rotative pentru asfaltare.

Cantitatea materialelor de furnizat, condițiunile generale și speciale de furnizare precum și develope se pot vedea și decopia în biroul Serviciului Technic al Primăriei (Str. Brătianu 25 I) în decursul orelor oficiale. Ofertele închise în plic sigilate se vor înainta în 15 Martie a. c. la orele 17 în sala de ședință a Primăriei. La oferte se va anexa recipisa casei centrale a orașului despre depunerea vadiului de 5 la sulă după suma finală a ofertei în numerar ori în efecte garantate de stat. Licităția se va ținea conform art. 72—83 din legea contabilității publice, a căror text sunt afișate și se pot vedea în orele oficiale în sala de adjudicațiune.

Cluj, la 1 Februarie 1927.

Secretar general, (ss) Moga

Primar, (ss) Vasile Osvadă

Ultimele noutăți moderne

Diferite modele de blănuri

la

LOUIS DÉRI

Magazin cu blănuri

Cluj, Str. Memorandului 3.

Telefon 12-12.

Telefon i2-12

Primăria Municipiului Cluj

Nr. 21609—1927

Publicare de concurs

În baza hotărârei Comisiei Interimare se publică concurs pentru construirea halei de mașini la uzina termo-electrică în strada Ilie Măcelar.

Condițiunile de licitație și develope se pot primi la Serviciul Technic str. Brătianu No. 25 camera No. 7.

Ofertele se vor înainta în plic închis și sigilat la data de 22 Februarie 1927 ora 17 personal în sala de ședințe a primăriei.

Ofertanții vor declara în ofertă scâzământul resp. plusul prețurilor unitare fixate în deviz, percentual.

Cluj, 30 Ianuarie 1927.

Primar, (ss) Vasile Osvadă